

Kartonsan
2013/2

paylaşım

Yaşam treninin yolcularıyız hepimiz. Çoğumuz için trenin uğrayacağı mecburi istasyonlar belli. Eğitim, askerlik, evlilik, çoluk çocuk vs.. Bu trende kimimiz son istasyona kadar devam ederiz, güzel bir yolculuğumuz olur ama kabul etmek gerekir ki bu, çok azımıza nasip olur. Kimimiz sevmediği bir istasyonda indirilir hiç istemeden, trenden atılan bile olur, kimimiz inmek istediği istasyonu kaçıır, kimimiz yanlış istasyonda iner. . . Yolculuğu bir kez daha baştan, bir önceki deneyimimizle yapmak şansımız da yok ki. . . Hayat deriz buna. Her biri roman olur aslında.

Çok ünlü romancılarımız arasında kendi hayatı roman gibi olanlar var; Ömer Seyfettin bunlardan biri. Yeşilçam dramlarına benzer bir yaşamı, kararlılığın verdiği bir onurla taşımış.

“Balıkçı”ımızın hayatı da roman gibi. . . Biraz da deniz. . . Dalgalı, anaforlu, gel gitli ve fırtınalı. . . Ne Zemherir, Ayondon, Kocakarı, Hüsüm, Koz kavuran, Çaylak, Kırlangıç Kokulya fırtınaları gördü kim bilir.

Ömer Seyfettin de Balıkçı Cevad Şakir de, hayat kalesinden kalem-leriyle firar etmişler. Gerard de Nerval de onlar gibi firari. Fransız olması neyi değiştirir ki? Hayatı derinden kavrayış, bu derinliğin verdiği hüznü mizah sosuyla hazmetme mücadelesi. . . Sonuç? Pek iç açıcı değil.

Her şeye rağmen mizah can simidimiz. Yerli Tv dizimiz sıradan bir ailenin, Fırıldak Ailesinin yaşamını anlatıyor, ki kaynananın soyadının “Çektir” olması onu bizden yapıyor. Kaynanalar bir yana nelerden çekmiyoruz ki şu hayatta, özellikle bizim memlekette. Dedik ya mizah var da yenilir yutulur oluyor hayatın midemize oturttuğu lokmalar.

Elvan Arpacık

Her mizahta, mizahi deyimde, gerçek vardır ama kimisi gerçeğin ta kendisi: “Burası Dingonun Ahır mı.?” Ahır, atlı tramvaylar zamanında atların bırakıldığı yer, Dingo da ahırın sahibi olan Rum vatandaşımız. Son seferini yapan tramvaya binmeye çalışan vatandaşlarımız için söylenen “Asılma depoya gider” deyimini de bugünkü kılık değiştirmiş.

Değişmeyen yoktur, değişimin alıp götürdüklerini saklamamak, korumamak vardır. Değişim her şeyi yerle yeksan etmemeli. Küçük-kuyu halkı bunu anlamış, kendini yenilerken, devraldığını köhneleşmeye, ilgisizliğe, değer bilmezliğe terk etmiyor.

Geçmişe sahip çıkıldıkça hayat bütünleniyor, parçalar tamamlanıyor, zenginleşiyor yaşam. Bu bir algı ve bilinç meselesi. Bizim memlekette zor gibi ama aslında çok kolay: sevecek, koruyacak ve gözeteceksin, o zaten geleceğe uzanır gider. Hayatın bin bir rengi-ne açık olursun, bin bir rengiyle yaşarsın.

Mavi ressam da öyle yapıyor olmalı. Kar üstüne düşen bir boya damlasının karda yarattığı rengin büyüüne kapıldığına bakılırsa. . . “Bu zamandan, bu coğrafyadan, bu kültürden geçerken sahip olduğum her şeye emanet gibi bakıyorum ve bu emanetin iyi korunması, değerini kaybetmemesi ve zenginliklerinin köretilmemesi için duyarlılık gösteriyorum” Diyor. Karadenizli ressam Orhan Zafer ile Eveli Küçükköylüler aynı düşüncede birleşiyor mu sizce de?

Paylaşım’ın konularından satırbaşları. . . Doğadan romantik bir güzelimiz var bir de: Manolya. Biraz aristokrat havası var. Çiçekleri kır çiçeklerine benzemiyor, daha mağrur, “koklanmaya kıyılmayan güzel manolya” bizim bu sayıdaki manolyamız.

2	Büyük Hayalci Küçükköy	Yapayalnız Bir Hikâyecî Ömer Seyfettin	8
12	Mavi Ressam Diyorlar Ona Orhan Zafer	Animasyon Diziler ve Bizim Fırıldakgiller	18
24	Gerard De Nerval Batı'dan Doğu'ya Akan Şiir ve Rüyalara	Şehrîne Sürgün Denize Müebbed Balıkçı	30
34	Şehr-i İstanbul'un Tramvaylı Yılları	Manolya Bir Çiçek mi Yoksa Bir Şiir midir Sevenler Bilir	38

Dergi Adı: Paylaşım Kartonsan A.Ş. Yaşam Kültürü Dergisi

İmtiyaz Sahibi: Kartonsan Karton Sanayi ve Ticaret A.Ş. Adına: Haluk İber

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü & Yayın Yönetmeni: Atiye Poyrazoğlu

Yönetim Yeri ve Adresi: Kartonsan Karton Sanayi ve Ticaret A.Ş.

Prof. Bülent Tarcan Sk. Pak İş Merkezi No:5 K:3 Gayrettepe-İstanbul Tel: (0212) 273 20 00 Faks: (0212) 273 21 70 www.kartonsan.com.tr

Elma Basım: Halkalı Cd. 164 B4 Blok Sefaköy-Büyükdere-Tel: (0212) 697 70 70-697 30 30e-mail: elmabasim@elmabasim.com

Yayın Türü: Yaygın Süreli

Paylaşım Dergisi Karton Sanayi ve Ticaret A.Ş. tarafından ücretsiz yayınlanır. Yazı, resim, illüstrasyon ve konuların her hakkı saklıdır. İzinsiz kullanılamaz.

Baskı Tarihi: Temmuz2013

BÜYÜK HAYALCİ KÜÇÜKKÖY

Yazı: Ayşe Kilimci

Küçükköy'ü kim, ne zaman, niye kurmuş, bilmiyoruz. Dünya yaratıldığından bu yana var demek de mümkün, çünkü yerleşim yeri olmak için gereken bütün güzelliklere sahip. Fatih Sultan Mehmet'in yeniçerilere kurdurmuş olduğu da söylenir.

Güzeldir, rüzgârlı, sulak, burada yaşaması keyiflidir, insanlar rüzgâr, su, verimli toprak yumuşak iklim olan her yere konup, şehirler kurduğuna göre, Küçükköy'de de epey eski zamanlardan bu yana yaşandığını, buraların yurt tutulduğunu söylemek olası.

Eski adı Yeniçarhion, Elen söylenişiyse Yeniçarihoni yahut buna benzer bir

ad söylerler. Yurttur, vatandır, kıymetlidir.

Küçükköy bağlık, bahçelik bir yer. Tarihi boyunca farklı uluslardan insanları olmuş, onlardan kalan nice yapıt, bağ, zeytin işliği, ev, şapel günümüze ulaşmış. Eskiler, uçsuz bucaksız bağlarını gümrah kılmayı, üzümü işlemeyi, suyunu sıkıp pekmez, şarap yapmayı bilirmiş, zeytini de öyle, zeytin üzümünden az gerideymiş. Eski fotoğraflarda varyet yok ama neşe var, endamlı insanlar, imece çalışmak, güleç kadınlar çocuklar var. İnsanlar konmuş, insanlar göçmüş, dalgalar kadar çok göç görmüş buralar. Bir gelmiş, insancıklar, tam konduk derken, haydi gerisin geri, yeniden yollara düşmüş. Mübadeleden önce de konanı göçeni çokmuş buraların. 1893 mü dersin, 1913 mü, 1920 mi...

Bu üç koldan gelen göç dalgası, buraları yurt bilip de bir nefes alamadan, başka yörelere, Kozak yayla yollarına dökülmüş yeniden, göç üze göç... Toprağa tutunamadan, köklenmişler gene. Yollar boyu hayatlar. Sevda yolda, ölüm yolda, doğumlar, düğünler, şölenler, şarkılar hep yol boylarında. Haydi desen buralılar iki dakikada bohçasını sırtlar, öylesine göç ustasıdır onlar. Ama toprağa kök salmasını da bilirler, emek emek kavuştukları vatana sahiplenmesini de. Kurtuluş vakti, Elmas bey salmış düşmana kurşunu, o gün bugün oğullarına Elmas der halk.

Toprak verimkâr, hava güzel, rüzgârlar bereket taşır. Zaten buraların bir adı, asıl adı rüzgârlar ülkesidir. Dikilen tutar, boyveren ürün döker, zeytini, üzümü, meyvesi meşhur. Ama eski günlerde dağ tepe bağlıkmiş, zeytin daha çok, kütükler daha verimkâr, biraz kıran girmiş, ürün eksilmiş, bağlar silinmiş toprağın yüzünden, zeytin eksilmiş...

Sahil boydan boya tarlaymış, mahsul bereketli, kamyon kamyon ürün kaldırmış insanlar. Bölgenin sebzesi meyvesi Sarımsaklı'daki tarlalardan gidirmiş. Mahsulü kamyonlar almazmış öyle çokmuş, dolar taşarmış... Sonradan tarım bir yana bırakılıp, bu bereketli topraklara ev ekilmeye başlanmış. Ağaç dediğin, sebze dediğin bire bin verir, bina ne verir, bire bir verir, gün gelir, o da eksilir. Bu yeni zamanların getirisi, değerlisi, verimlişi başka...

Kapıları Küçükköy'ün özel, farklı, güzeldir, alınlıklarında yapıldığı tarih yazılıdır, birkaç asrı aşmış gelmiştir tümü... Bazen duvarsızdır, bazen ot bürümüşdür içini evlerin, kapıları muhkemdir ama, gösterişli, varyetli yerleşim olduğu kapılarından bellidir. İptal kapıdır çoğu, insansız, kimsesizdir, ocağında incir bitmiştir, olsun, taşına dilek, bereket kazanmıştır, farklı alfabeyle, bugünün düne açılan kapısıdır, geçmişle geleceğin köprüsü, iki asırdır dimdik, hoş geliş eder size, iki dilden de hoş geliş eder, iki milletin sinesine de basar, kim geldiyse, onu...

Küçük evlerin içi büyüktür. Geçmiş, hatırası uzun. Konakları taştan, ikişer katlı, kapıları geniş kanatlı, kendi haşmetlidir. Hepsi, pembe renkli Sa-

rımsak taşındandır. Mutfaklarında küp gömülüdür, koca karınlı, birkaç yüz kilo alan, zeytinyağı küpleridir bunlar. Kimi eski evlerde şarap küpleri görürüz, üzümü işledikleri, ezdikleri, zeytini sıktıkları işlikler, mahsereler, atölyeler hemen her mahallededir. En az iki yüzyıldır çeken, güzel ocaklar görülür evlerde, giriş katı ve üst katlarda bacası sürer bu ocakların, her katta yaşamayı kolay kılmışlardır. Kalın duvarlıdır evler, ne sıcak girebilir içeri ne soğuk. Dış duvarları demir kancalarla pekiştirmiş eskiler, şimdi pek bilinmeyen bir teknikle. Köy meydanı nakış gibi taş döşelidir, Arnavut kaldırımı taşıyla...

Şimdi cami olan kilisenin üst katı kadınlara ayrılmıştır. Dıştan merdivenle çıkılır, aynı yöne bakılır, aynı kılavuzla aynı güce tapınılır, ha İsa, ha Musa, ha Muhammed, Yaradan tek nasılsa...

Önceleri Ayvalık'a bağlıydı. Bir mahalleden, köye, köy olmaktan çıkıp beldeye uzandı sonra ayrı belediye oldu. 1970 yılından bu yana belde belediyesi var. Beş başkan geldi geçti. Tamamı beldenin kendi çocukları, bu başkanların. Hepsinin elinin izi, nefesi var köyde, mutlak beldeyi mamur etmeyi düşünüp de devraldılar bu emaneti. Şimdiki başkan CHP'li, Mesut Ergin. Küçükköy bu başkanla büyük hayallere yelken açtı.

Barışçı belde Küçükköy, seçmeniyle, eskisiyle yenisiyle, kökten süreni, sonradan olanıyla kim ki bu köyü sever, gelir, hoş gelmiş, safa gelmiştir, öyle söylerler. Kendilerini seçip seveni, kendilerinden ayırt etmezler. Alkışta kargışta, tarımda turizmde, emekte, düğümde, düğünde, yoklukta, varyette birbiriyle kenetlenen, birbiriyle gürleyen, geleni kendine katıp benimseyen bir insan dokusu vardır, bu da büyük zenginlik elbet, toplumsal hayatta...

Köyün gözbebeği eski ustaları var, insanlıktan yana usta olanları, ilk elde Adem Babayı anmadan olmaz. Dağın taşın deli ağacını insanlık hayırına aşlayan, bahçesini fidelik edip, başta mezarlık, köyün her köşesini orman eden, eli yeşil adam, eski meyhaneci. O yüzden olsa gerek, Hidrellezde girmiş kara toprağa...

SOFRA

Küçükköy Ege Denizi'nin kıyıcığına serilmiş bir sofraya sanki. Dümdüz uzanır, dalgalar da sofraya oturur. Arada Şeytan Sofrası yahut benzeri tepelikler vardır elbet, Midilli'yi seyirler üstü silme orman bi kaplum-bağa tepelik de vardır, eski kayıtlarla eski insanların kalbi kayıtlarında yazılı. Gene de düzayak denebilir. Ondan olsa gerek, sofraları keyifli, çeşitli, sofraya sokulanlar farklı insanlardır.

Cümbürcemaat oturulan sofraları, asker uğurlama, asker karşılama, düğün, nişan, kına, sünnet, söz kesimi, hac gidimi-gelimi, şükür sofrası, Hıdrellez sofrası, bayram sofrası, loğusa sofrası, sayılır sayılmaz adla, kimlikle açılan sofralardır. En çok sofraya fotoğrafı var, geçmiş günlerden. Cami avlusunda serilmiş bu sofraların kimi Şeytan Sofrasında, kimi düğünde kimi bağ ortasında, üzüm kütükleri arasında, kimi lokantada, kimi açıkavada uzun uzun masalarda.

Köyün kadınları pişirip taşımış, erkekler kurmuş, kaldırmakta, ahali oturmuş, gülümsemekte... İyi gün sofrası, ferah sofralarının olsun denir, Halil İbrahim sofrası bereketinde, Zekeriya sofranız eksiksiz olsun... Halk kültürünün deyişleri ve töreleriyle kalbi doyar insanın burada, sahici sofraların yiyecek-içeceğiyle de karnı... Potopluka, çifte hamur, arası yağlı, sacda kurutulur, üstüne et suyu gezdirilir, üstüne et döşenir, benzersiz bir taddır. Soka buraya özgü, yağlı lor ve tuzlu kaynar süt, çarliston biberle kurulan biber turşusudur, sofralar yakışığıdır, iyi mezidir. Boşnak böreğinin namını duymuşsunuzdur, hele patlıcanlısının... Gebere denen, şimdiki adı Kapari olan meyveciğin turşusu da buraya özgü. Peynirin envai çeşidi, ille de otlar resm-i geçidi... Isırgan otunu çorba eder buralılar, ekme eder, tepside böreğini eder, eskiler anlatır, baharda ısırgan serip döşeğe, çıplak tene degecek şekilde üstünde yuvarlanıp da ten yanıp tutuşursa, dayanıklı olur kişi, her derde, diye... Kimbilir, belki hasrete bile çaredir, çifte mübadele yaşamış bu beldenin insanları ola ki onun sayesinde dimdik kalabilmiştir, göçün ardı sıra.

ASIRLIK TAŞ EVLER, KİLİSE, ŞAPEL, MERDİVENLİ KUYU VEE YÜKSEK HUZURLARINIZDA KENT MÜZESİ...

Mimarisi gözalcı, incelikli, bezekli, sağlam, yüzyıllara direnmiş. Üretimle gündelik hayat mimarisi içiçe, sarmaş dolaş bir hayat. Uzak olan yalnızca Rum Badavudî'nin kiremit, tuğla ocakları, günümüz Badavut'unda, adı oradan geliyor...

Köyün içinde üç kilise olduğundan söz ediliyor, bağ içlerindeki şapelleri saymıyorum bile, kiliselerin birisi yıkık, birisi kayıp, en büyüğü cami olarak işlevini sürdürüyor. Kadınla erkeğin kadınlar aşağıdaki erkekleri görececek biçimde olan ender örneklerinden, ayinden çevirme ibadet olunca, böyle... Kayıp kilise yanında bir de, örneği pek az olan, bir ailenin malvarlığı olan kilise de var. Fii tarihinde bir mübadil aileye verilmiş bu minicik,

süslü kilise. Sonra mirasçılar bir bir köyden ayrılırken, haklarını teyzelerine satmışlar. O teyzeden sonra satılan kilise yıkılmış... Rivayet öyle ki, üstüne yazlık sinema bahçesi yapılmış. Temelleri kilise, üst yanı sinema... Hak devreden eski mirasçıların yurtdışına yahut başka kentlere gidenleri şimdi ah ediyor, ama, geç kalmış bir ah bu elbet. Bir ailenin evi, tarlası, bakkal dükkânı, hamamı olur, onların, ama, kilisesi nasıl olur, keşke duraydı da görseydi herkes...

Dağ tepe uzanan bağların içinde on iki şapel olduğu söylenir halk arasında, bunlar iz kalmamacasına silinmiş, ne tek kütük kalmış onca bağdan ne şapellerden tek bir taş... Hatta bu toprakla uyumlu üzüm kütükleri,

cinsleri bile unutulmuş. Mezarlığın karşısında bir yıkık şapel kalıntısı var, o kadar.

Başkan, köyü, ana dokuyu bozmadan yenileme, yapı biçimi ve öteki unsurlarıyla ayağa kaldırma, hatta yeldeğirmenlerini döndürme, kültürel temalarla, rüzgâr diye bilgiyi estirerek canlandırma çalışmaları kapsamında, Ortunç kurucularıyla işbirliği ve oradan buraya tümüyle gönüllülük, destek esasında gelecek yaratıcı güçbirliği sonucu, toprağa gömülü tek bir dalcık, bir koca kütükten süren bir filizcik bile bulunsa, Küçükköy toprağıyla uyumlu üzümün küçük çaplı bağlarla diriltip, Fransa'dan gönüllü bilirkişi desteği alarak ve hâlâ yaşayan, eli üzüme, şıraya, şaraba marifetle düşen ustalarla birlikte butik ev şarabı üretimi için halkı desteklemeyi de hedefliyor. Ayvalık markasına gelen yabancı konukların, köye kahvaltı turlarına getirilmesini de öyle. Kuruluş aşamasındaki kadın kooperatifinde her türlü ürünün, bu Soka olur, Potoplika olur, Gebere turşusu, yaprak, zeytin, el ürünü her şey olur, satışı, hatta internet üstünden de tanıtımı ve satışı, yanı sıra mesleki kurslar da hedefleri arasında. Merdivenli kuyuyu Küçükköy'den başka yerde gördüğünüzü, göreceğini-

zi sanmam... O da onarılıyor şimdilerde. Belki yerin bağrından, bir su gözünden dilek çekmek makamı olur, neden olmasın? Rum usta, gün gelir kuyunun suyu, karla yağmurla beslenmez de çekilirse, kuyunun dibine kova erişmezse diye düşünmüş, incelikle ve merdiven, döne döne inen taş merdiven yapmış kuyuya, insanlar insan de suyun gözünden maşrapayla, kovayla kolayca alıversin, susuz kalmasın diye...

Evlerin çoğunluğu ayakta, üçgen konak mı istersiniz, görkemli birkaç katlı konaklar mı, minicik olsa da güzelliği seçilenler mi, ne arasanız var, tüm görkemi ve artık suskunluğu ile... Kent Müzesinin taş binası, ilki Yunanlılar tarafından yapılmış, diğer ikizi, tıpkısı Cumhuriyet döneminde. Uzun zaman okul, kütüphane, sağlık ocağı, muhtarlık, PTT olarak hizmet vermiş.

11 Mayıs günü Kent Müzesi açıldı. Köylü elinde ne varsa, fotoğrafı, eskiye ait pek çok eşya, yüz yıllık gelinlikler getirdi, bedelsiz sundu. Açılış bir panelle taçlandı, konu göçtü. Karşı komşu Midilli'den gazeteci Stratis Balakhas... Bizden göçmen bir kalem, Sadık Yemni konuştu.

Yüksek huzurlarınızda artık Kent Müzesi...

GÖÇ ...

Başka toprak, başka ülke, başka dil, köklendiğin topraktan sökülme demek. Hasret demek, göç. Komşularını, anılarını ardında bırakır, göçmen.

Küçükköy'e Serez, Karadağ, Midilli'den göçtüler. Göçü gülümseyerek anlatsalar da hüznü yüklüdür bütün fotoğrafları, bunu da bilse bilse mübadil bilir.

Şerafettin İlder (cidic) Split'den geldi, geldiği vakit köyde 300 hane Boşnak var idi, yüz ev adadan gelendi, yüz hane de Serezli... Geldikleri sene sıtmadan kırıldılar. 50 yılına kadar yokluk kök söktürdü hepsine. 1922-23 yıllarında gelen Sagca Hala, komşuların çoğunun öteki milletten, yani Yunanlı olduğunu söylüyor. O yıllarda 3 taşfırın, 7-8 mengene, 6 çalışır vaziyette kuyu varmış, 8 de kilise... Belediyenin karşısı büsbütün bağlarla kaplıymış. Evlerdeki havuzlarda, taş teknelerde üzüm ezilir, şarap yapılırmış. Köyde var imiş 5 değirmen... 2 de tuğla imalathanesi... Tam 12 çeşme... Badavut'ta Badavudi adındaki Rum'un kiremit fabrikaları vardır, bayındır

memlekete kiremit, tuğla pişirir. Badavut adı oradan hatıra. "Suçur navo ga ljepo dana" denilen bir şükran günü vardır, eskiden kutlanan. Uzun zaman ara verilen bu etkinlik birlik beraberlik için şükür hayrı, hayata minnet, yaşamaya, neşeye çağrı...

Sütçü sütünü satarken 3 dilde bağırırmış. Ana dili Rumca, yabancı dili Türükçe olan köy halkı, hâlâ Türükçeyi kırık konuşur, ana dillerini sular seller gibi.

Sütçü uluslararası satıyor sütünü, üç dilde, bakın ne güzel... Kapiyı tıklattanı üç dilde buyur ediyorlar, merhabaları da öyle. Merhaba, hoş gelmişsin, nasılsın iyisin? Kalisperasas. Dobroultro, be mayko.

Bir göç hikâyesinin peşine takılarak koyulduk, yola. Malum, Küçükköy demek, göç demek. Serez, Karadağ, Midilli'den gelmiş bura halkı, çok eski zamanlarda. Epey zaman Rum ailelerle birlikte yaşamışlar. Renkler, sesler, tadlar karışmış, yeni bir Küçükköylülük oluşmuş. Bir tutam ondan, bir tutam bizden, biraz siz biraz bizden, derken... Kokular, lezzetler, insan harmanı bir diyar olmuş, buralar. Bu zenginlik, giderek silinse de köklerde bir kültür harmanı sürgit... Elde kalanlar görülsün istedik. Açılışını

sofralar şenliğiyle yapalım dediğimiz, Kent Müzesini oluşturduk. Anılar topladık, haller, hikâyeler, eşyalar, şarkılar, torbamızda ne ararsanız, var...

Ne göçü, ne o insanları, ne tadları unuttuk, hepsini hep birlikte hatırlamaya var mısınız? Ne güzel olur, bir şenlik kapsamında gönül gönüle, buyurun Şeytan Sofrasına, oradan dünyanın sofrasına...

Bekleriz efendim, şarkılara, tadlara, sofralara sokulmaya, katılmaya, hep birlikte olmaya...

Ağız tadımız artsın eksilmesin, taşsın dökülmesin diye, sevinçle, sevgiyle, barış kozasına bir ilmek de siz atın diye... Şeytan Sofrası ve göçten yola koyulup, öteki sofraları, sözü, müziği, hevesi, Küçükköy'ün güzelliklerini paylaşalım. Paylaşmak, söyleşmek gibisi var mı?

GERÇEKLEŞEN DÜŞLER

Küçükköy Belediyesi son dönem önderi olan Mesut Ergin, başta iki büyük işin belini büktü, buna belde halkı ve turistler kadar hayvanlar da şahit, ilki sineğin kökünü kuruttu, çünkü verdiği sözü tutarak, arıtma işini sonuçlandırdı. Artık sivri yok. Deniz tertemiz. 8 milyon lira borç ödedi, üstelik yatırımlara ara vermeden. Su sorununu bitirdi. Jeotermal arama, kullanma ruhsatını aldı. Revize imar planı çalışmalarını başlattı. Barış parkı yaptı, şimdi onun karşısına 5000 metrekarede yeni kent meydanı ve kent parkı projesine girişti, bu, engellilerin de yaşamını kolaylaştıracak bir park ve sosyal yaşam alanı. Kent Müzesini açtı, yeni belediye binasını da. Bunları yaparken çoğunlukla kâra geçti, belediye bütçesinden minimum harcama yaptı. Bu dönem, Küçükköy biliyor ki her kuruşu gözetiliyor, çoğaltılıyor. Tutumlu yönetimle, yeni kültür merkezi yapım aşamasına kolayca gelindi. Uluslararası halk dansları festivali 2010 yılından bu yana 20 farklı ülkenin katılımıyla sürmekte, 600 dansçı geliyor 70 farklı gösteri sunuluyor. Uluslararası halk dansları festivali yanında Ayvalık ulusal film festivaline de üstlenici oluyor, Küçükköy Sarımsaklı film gösterileri düzenliyor, engelliler festivali zaten beldenin kendini kanıtlamış, yıllardır yapılagelen festivali, uluslararası gençler folklor festivali ve halk konserleri de... Hayvanlarına sahip çıkan Küçükköy belde belediyesi geçici bakımevi yanında barınak, günde iki öğün mama, iyileştirme tedavisi yapıyor, bunlar için belediye bünyesinde veteriner bulunuyor.

Ayvalık adaları tabiat parkı için verdiği yasal mücadeleyi kazanan Küçükköy, bu davaya müdahil olan tek kurum. Kanal projesi, geleceğe yapılan yatırımların en büyüğü ve görkemlisi. Denizi beldenin içinden geçiren, suyu kanallarla dolandıran bu proje Venedik yahut Miami örneği bir çalışma, büyük bir iş, pek gösterişli ve kazançlı bir iş. Halk buna, küçük denizi (Şeytan Sofrasının oradaki) büyük denize kavuşturmak diyerek, en doğru tarif ediyor. İkisinin arasında kışın sulak, Flamingoların göç ettiği yurt olup, bahar ve yazın bataklığa, kurak bir yere dönüşen iç denizin de halk dilindeki adı "ova", ova da bu iş arasında sürekli su tutacak, Flamingolara gün doğacak.

YEDİ DEĞİRMEN MAHALLESİ

Kimi yedi diyor, sayımızı, kimi dokuz, kimi beş, unuttuk biz de kaç idik? Sizle konuşan bende'niz değirmenim, yamacımdakiler de değirmen, göçüp gitmiş, temelleri bile silinmiş olanlar da değirmen idi, yel değirmeni. Tee tepedeyiz, e, rüzgâr alsın diye be mayko. Ayvalık için rüzgârlar ülkesi derler ya, işte bizim rüzgârlar da ordan gelir, döndürür kanatlarımızı. Biz rüzgârla dans ederiz. Fotoğraflerimizin çekildiği daha dün gibi, birinde topçu çocuklar var, ötekinde ilk mektep talebeleri. Bizim Değirmen Mahallesi eteklerinde eskiden at yarışları yapılır, cirit oynanırdı. Koşuya gelen ahali Açık hava tezgâhlarından öteberi alır yer içer idi, dans mans edilirdi. Cumhuriyet yeni kurulmuş, biz henüz gençiz, yıkılmamışız, şimdi hepimizin kanatları düşmüş, gövdemiz yıkık, olmuşuz çeyrek değirmen, rüzgârlar bütün fekat biz olduk yarım. Neyse ki Cumhuriyet de bütün. Memleket Cumhuriyet ilen kanatlandı uçtu, bize dönüp bakan olmadı. Silinip gittik, fekat ayaklanacaayızdır, öyle görünür bizim buradan, tepeden. Spor, doğa, müzik, barış, mutfak, sinema, kitap, kadın, demokrasi falan olacakmış her bir değirmenin adı, okul olacakmış, müze... Aah, yamalıklı böğrüm, neler ister gönlüm, olsun varsın, varsın olsun, hayal güzel şey, bir hayalin peşine düşmekle sahi oluyor her şey. Razomaşli ? (Anladın?)

Razoman be mayko (anladım, annem)

YAPAYALNIZ BİR HİKÂYECİ: ÖMER SEYFETTİN

Yazı: Necati Güngör

“Canip’ciğim biliyorsun, artık askerlikten çıktım. Fakat asla memur olmak istemem. Yani hiçbir zaman bilmemne kaleminde başkâtip olmayacağım. Hocalık da mizacıma göre biraz ağır bir meslek... Yalnız muharrirlik kalıyor. Tanin hikâyelerime, tercümelerime birer lira verirse, haftada iki, ayda sekiz lira eder; rahat rahat geçindirir. Biliyorsun ben yalnızım. Yapayalnız bir adam için, namuslu ve muntazam yaşarsa, ayda sekiz lira az değildir.” Çağdaş Türk hikâyeciliğinin ilk kilometre taşı sayılan, Türkçenin sadeleşmesinin öncü kalemi Ömer Seyfettin 1884 yılında Gönen’de dünyaya gözlerini açar. Burada ilkokula başlar. (And adlı hikâyesinde bu ilkokulu anlatacaktır.) Babası, Yüzbaşı Ömer Şevki Bey’in görevi dolayısıyla daha sonra İnebolu ve Ayancık’a giderler. (Falaka adlı hikâyesi de bu yörede geçer.) Ancak annesi Fatma Hanım, küçük Ömer’in taşra okullarında giderek haylazlaştığını, okumaya hevesli olmadığını görerek, onu 1892 yılında alıp İstanbul’a getirir.

Fatma Hanım çocuklarıyla birlikte, Kocamustafapaşa’daki babasının konağına yerleşir. Küçük Ömer de, Aksaray Yusufpaşa’daki Mekteb-i Osmanî’ye yazdırılır. Ömer Seyfettin ertesi yıl, Eyüp Askeri Rüştiyesi’nde subay çocukları için açılan “sınıf-ı mahsus”a verilir. On beş yaşında bu okulu bitiren Ömer Seyfettin, arkadaşı Aka Gündüz’le birlikte Edirne Askeri İdadisi’ne gider. 1900 yılındaysa askeri liseden mezun olarak “Mekteb-i Harbiye-i Şahane”ye katılır. Harbiye’nin ikinci sınıfındayken Sabah Gazetesi’nde, “İhtiyarın Tenezzühü” adıyla ilk hikâyesini yayımlar. Yıl, 1902. Hemen ertesi yıl Ömer Seyfettin piyade teğmeni olarak Mekteb-i Harbiye-i Şahane’den mezun olur. İzmir, Kuşadası, Selçuk ilk atandığı görev yerleridir. Oradan Selanik Ordu Merkezine bağlı Serez’e atanır. O yıllarda İmparatorluk kaynamakta; Balkanlar’da ve başkent İstanbul’da ayaklanma ateşleri yanmaktadır. Yazarımız, İstanbul’da yaşanan 31 Mart olayını sığağı sığağına hikâyeleştirip yayımlar: “İrtica Haberi.” Selanik’te bulunduğu dönemde arkadaşları Ali Canip’le birlikte, Ziya Gökalp’in yönettiği Genç Kalemler Dergisi’nde “edebiyatta ve lisanda bir ihtilal vücuda getirmek” amacıyla bir akım başlatır. Bu yeni dil akımı doğrultusunda yayımladığı ilk hikâyesiyse “Pamuk İpliği” adını taşır.

Mustafa Kemal’in kurmay başkanı olduğu Hareket Ordusu İstanbul’a geldiğinde Ömer Seyfettin de bu ordunun subayları arasındadır. Bu hikâyeyi, “Bahar ve Kelebekler” izler.

Edebiyat ve dil alanında başlattığı yeni akımdan sonra Ordudan ayrılıp kendini tümüyle yazmaya vermek ister. Ziya Gökalp’in de yardımlarıyla tazminat ödeyerek askerlik mesleğini bırakır. Ancak sivil yaşam uzun sürmez, 1912 yılında patlak veren Balkan Savaşı nedeniyle Ömer Seyfettin yeniden orduya çağrılır. Garp Ordusu’nun 39. Alay, 3. Taburunda savaşa katılır. Kalem tutan eller, bu kez silah tutarak siperden sipere koşar. “Bu sabah şafaktan evvel kalktık. İnce ince yağmur yağıyor. Mevzilerimizi işgale gidiyoruz. Yüzde doksan dokuz, bugün muharebe olacak. Ümit edelim, belki muzafferiyet! Saat altı. Top sesleri gelmeye başladı. Mevzilere girdik. Bekledik. Düşman görüldü, tekrar kayboldu. Bataryalarını görüyoruz. Artık ileri hattayız. Gece... Mevzilerde yatıyoruz. Hava güzel, ay, hilal halinde üstümüzde parlıyor. Ta ilerlerde, düşman tarafında ışıklar görüyoruz. Süngülerimizi taktık, öyle bekliyoruz. Saat üç. Karşımızda ateş başladı. Sağımızda solumuzda dehşetli muharebe oluyor. Daha biz cevap vermedik. Saat altı. Top muharebesi bütün şiddetiyle devam ediyor. Gece geldik... Samanlıklarda askerlerle beraber yatıyorum. Yağmur durmadan yağıyor. Çamur o kadar çok ki, dizlerimizi geçiyor. Ben çok hastayım. Gece saat on bir. Vornik köyüne geldik. Çamur o kadar müthişti ki, birçok hayvan saplandı kaldı. Bütün toplarımızı düşmana terk ettik. Şimdi çadırda oturuyor, ayaklarımın yaralarını temizliyorum Gece saat üç. Bütün kolordular birbirine karıştı. Bu nihayetsiz karışıklıklar içinde ben de kayboldum. Yollar son derece bozuk. İki defa, göğsüme kadar suya girdim. Yolda kaybolan hayvanımı aramak için geri kalmıştım. Bir çalılığın içinde doktoru, eczacıyı, birinci ve ikinci taburlardan

birkaç zabiti gördüm. Yeri kazıyorlardı. Meğerse açlıktan bir nefer ölüyormuş. Ağzından köpükler akıyordu. Zavallı, daha tamamıyla nefesi bitmeden kazılan mezarının kazma seslerini işitiyordu!”

Ömer Seyfettin’in kimi bölümlerini yukarıya aktardığımız savaş anıları, acı, ıstırap ve sefaletin yanı sıra on ay süren esaret günlerini yansıtır. Esirlik günlerinde de boş durmuyordu elbet: Okuyor, yazıyordu; yaşamının bundan sonrasını tasarlıyordu. Gençliği ölüm kalım günleriyle geçen yazar, bir köşeye çekilip “sükün ve meçhuliyet” içinde

yazılarını yazacağı günleri özlüyordu. Kendisine özlediği huzuru sağlayacak olan da mütevazı bir hayat arkadaşıyla kuracağı aile yuvasıydı! Esareten kurtulup İstanbul'a döndüğünde, takvimler 17 Aralık 1913'ü gösteriyordu. Ancak İstanbul'da da onun yolunu bekleyen başka acılar, üzüntüler vardı: En başta annesi Fatma Hanım kanser hastası olarak ölüm döşeğindeydi. Esaret sonrası günlerini şu sözlerle anı defterine yazacaktı: "Annem öldü. Ocağımız dağıldı. Babam yeniden evlendi. Ablam zırdeli. Ben, apartmanlara düştüm!" İyice çalışmak için rahata, aile rahatına ihtiyaç vardı.

Annesinin ölümünün ardından oturdukları konak dağılır. Ömer Seyfettin bir süre Ayaspaşa'da bir apartmanda yaşar. Bu arada evlenmeyi, düzen kurmayı her zamankinden fazla gereksinmektedir. Bir apartman komşusu ona, Kadıköylü Calibe adında bir genç kızdan söz eder. Kızın babası İttihat Terakki Fırkası ileri gelenlerinden Doktor Besim Ethem Bey'dir.

Aile, Moda-Mühürdar sosyetesine mensuptur. Ömer Seyfettin ile Calibe Hanım önce "Fenerlibahçe Parkı"nda buluşup görüşürler. "Evlenmeye kalkışınca bir komşum karımı tavsiye etti. Ailesi için çok iyi şeyler söyledi. Bir gün sabahleyin Feherlibahçe'de buluştuk. Görüştük. Ben onu fena bulmadım. Zaten güzellikte gözüm yoktu. Hayalimde daima bir ev hanımı yaşattığım için onu sade çarşafıyla mahcup halleriyle tam zevkime münasip buldum. Nikâhlandıktan sonra evlerinde görüşmeye başladım... Bir alafrangalık müptelası karşısında kaldığımı anlayınca titredim! Fakat tashih ederim diyordum... (Ah, cancağızım! İnsan tashihi, yazı tashihi benzemez, bilmez misin?)"

İşin doğrusu, Doktor Besim Ethem Bey, biricik kızını, kaleminden başka geçim kaynağı bulunmayan bu asker eskisine layık görmez! Ömer Seyfettin'i geri çevirir. Ancak Ömer Seyfettin de İttihat Terakki Merkezi'nde saygı gören bir kalem erbabıdır. Genel Merkez'den Ziya Gökalp, kız babası üzerinde baskı kurmak üzere hemen harekete geçer; Besim Ethem Bey'den kızını resmen Ömer Seyfettin'e ister.

Fırka merkezinden gelen baskı üzerine Doktor Bey, istemeye istemeye bu evliliğe razı olur. Calibe Hanım o yılların modasına uygun, modern bir eğitim görmüş Kadıköy'de Fransızların "Saint Euphemie" okulunda okumuştur. İnce, zayıf, zarif bir kızdır. Aslında, Ömer Seyfettin

böyle moda düşkününü zayıf kadın tiplerinden hoşlanmaz. Hikâyelerinde de o tipleri eleştirir, karikatürize eder. O daha çok, tuttuğunu koparan güçlü kuvvetli, etine dolgun, vardakosta dedikleri tiplerden hoşlanırdı.

On dokuz yaşında Mekteb-i Harbiye'ye giren, on iki yıl boyunca kışla yaşamı içinde bulunan, gençliğini savaş alanlarında, esarete geçiren Ömer Seyfettin evliliğini artık huzur görmek için istiyordu; ama seçtiği aile ona bu şansı veremeyecekti! Karısının ailesi, biricik kızlarının evden gitmesini istemediği için, damadı iç güvey olarak almak istemişler, Ömer Seyfettin de ikinci bir yanılsılığa düşerek bunu kabul etmişti! Yeni ailesi ondan, kişiliğini yok edip kendilerine ayak uydurmasını isteyecekti... İşte Ömer Seyfettin için dram bu noktada başlıyordu.

Bırakın aile çevresinin yapısına ayak uydurmayı, onların gündelik alışkanlıklarına bile uyum sağlaması olanaksızdı. Nitekim çatışmalar meyvesini vermekte gecikmedi.

Takvimler 6 Aralık 1916'yı gösterirken-yani Çanakkale Savaşlarının o en kanlı günlerinde-Ömer Seyfettin'in ilk ve tek evladı olan kızı dünyaya gözlerini açtı.

Dilde Türkçeleşmenin öncülüğünü yapan hikâyecimiz, kızına ad seçerken bile Türkçe kaygısı güdüyordu. Arkadaşı Aka Gündüz'e yazdığı bir mektupta şöyle diyordu: "Bir kızım oldu. Güttüğümüz ideale uygun bir isim arıyorum." Aka Gündüz, Ömer Seyfettin'in kızına, yaprakların arasından sızan gün ışığı anlamına gelen "Güner" adını önerir, böylece kızın adı Güner olur. (Ondan sonradır ki bu ad başka kız çocuklarına da verilir.)

Ne yazık ki Ömer Seyfettin kızının büyüdüğünü göremeyecekti! Çünkü çocuk henüz bir yaşındayken, Calibe Hanım'la Ömer Seyfettin boşandılar! Bir yıllık evlilik yaşamı boyunca kayınpederinin aşağılamaları, karısının alafrangalık düşkünlüğü, bu duyarlı adamı canından bezdirmişti! Sonunda, 5 Eylül 1918'de, iç güvey olarak girdiği kayınpederinin evinden kaçarcasına ayrıldı. Bu ayrılışı anı defterine şöyle yazacaktı: "Birdenbire hiddetlendim. Gizli bir zulmü birden duyan bir dalgın isyanıyla kalktım. Lanetler okuyarak odama geçtim. Yazım, parasıyla geçindiğimiz bir tercümeydi. Ben hem onun saadeti için bir esir gibi çalışıyor, hem bir köpek gibi çalıştığım yerden kovuluyordum. Bu kadar tenezzüle sebep ne idi? Ben ki dünyada kimseye eyvallah etmemekle iftihar ederim.

Mevkiden, rütbeden, şereften vazgeçmişim. Bir insana "rica ederim" demek bence imkânsızdır. Milyonlara gark olacağımı bilsem en büyük bir adama bile bir an başımı eğmem. Evdeki bu zelil halimin acılığını pek derin bir elem halinde duydum. İzzet-i nefsim kadar dünyada bence ne mukaddesti? Gözlerim karardı. Çabucak giyindim. Kendimi sokağa attım. Ablama uğradım. Meşguldü. Vapura koştum, İstanbul'a geçtim. Sarıyer'e, babama gittim. O gece orada yattım. Ertesi gün tekrar Kadıköy'ne döndüm. Eve gitmeden Canip'e uğradım.

- Ayol, sen evde kavga mı ettin? Diye sordu. İnkâra kalkıştım.

- Hayır, niçin soruyorsun? Dedim.

- Dün gece sana uğradım. Kapının üstündeki pencereden bana pek fena muamele etti! 'Burada Seyfettin falan yok!' dedi. Adeta beni kovdu. - Calibe ile biraz dargınız da... Bu işittiklerinden sonra artık kayınpederinin evine bir iç güveyi olarak dönmeyecekti Ömer Seyfettin. Geceyi ablasının evinde geçirir; ertesi gün de karısına hitaben bir pusula yazıp gönderir: "Azizem Calibe, Çok rahatsızım. On beş yirmi gün kadar Sarıyer'de oturacağım. Zaten dün gece de babamın yanındaydım. Benim yazlık esvapları, birkaç kat çamaşır falan, bavula koy. Bir saat sonra hademe gelip alacaktır." Ömer Seyfettin karısından istediği valizi beklerken, gele gele, kadının parmağındaki evlilik yüzüğü gelir! Karşılığında da, kendisinden boşanma kâğıdı yazması istenir. İstenen boşanma kâğıdını yazmadan önce, Calibe Hanım'la yüz yüze gelmek, onunla konuşmak arzusundadır. Karısını ayrı bir eve çıkmak için ikna edebileceğini düşünmektedir...

Calibe Hanım'la, bir arkadaşının evinde buluşurlar: "Sakindi. Fakat tamamı ile sahnevî idi. İkbâl bir an dışarı çıktı, yalnız kaldık. Ben, Erenköyü'nde tuttuğum köşke benimle beraber gelmesini teklif ettim. Annesinden, babasından ayrılamayacağını söyledi. Sararmış solmuş, zayıflamış, küçülmüştü. Ama artık benim için o eve girmek imkânı yoktu. Bunu anlayamıyordu. Nihayet getirdiği kâğıda, 'Refikam Calibe Hanımı tatlik ettim' cümlesini yazdım. Kalktım. Veda ettim, yürüdüm. Calibe son derece sakindi. Ertesi sabah kendimi Sarıyer'e attım. (Tarih, 6 Eylül 1918). (...) İki ayım sessiz azaplar, ıstıraplar içinde geçti. Tenha yaşamaya ihtiyacım vardı. Nihayet işte bu yaliya kendimi attım. Şimdi bir hizmetçinin vücudu bile huzurumu bozuyor, mümkün olsa onu da savacağım. Yapayalnız yaşayacağım." (Karısından ayrıldıktan sonraki dört ay boyunca eline kalem almamış, zatürree geçirmiş, ölümden dönmüştü.) Ömer Seyfettin'in "yapayalnız" yaşamayı düşlediği ev, subaylık yıllarından bir kumandanının yalısıdır. Orası, onun yeryüzündeki sayılı günlerinin son mekânı olur. Kalamış sahilinde, kiracı gibi yalnız başına kalmış bir yalıdır. Reşat Nuri Güntekin'in "Münferit Yalı" adını taktığı o eve, dönemin edebiyatçıları da gelip gitmeye başlar, üstadın yalnızlığını kırmaya çalışırlar: Gelenler arasında kimler yoktu ki: Hasan Ali, Faruk Nafiz, Halit Fahri, Ahmet Rasim, Reşat Nuri, Salih Zeki, Yusuf Ziya, Fuat Köprülü gibi önemli kültür ve edebiyat adamları... (Yalı daha sonra bir yangınla yok olacaktır.) Ömer Seyfettin edebiyata mal olan ünlü hikâyelerinden çoğunu o Münferit Yalı'da yazar. Birinci Dünya Savaşı'nın yıkımlarını atlatamadan işgale uğrayan ve hemen ardından Kurtuluş Savaşı'na girişen Türkiye toplumunda insanların morali yerlerde sürünürken, Ömer Seyfettin'in toplumun moralini ayakta tutmak için yazdığı hikâyeleri de bu dönemin eserleridir... Yalının kirasından başka evdeki yardımcısının aylığını ve geçim giderlerini karşılamak üzere ayda sekiz yazı yazıp yayımlamak, sonra da o yazıların teliflerini toplamak durumundadır. Haftada iki, ayda sekiz hikâye ya da makale yazabilmek için var gücüyle kalemine yüklenir. Öte yandan hekimlerin tanı koyamadığı bir hastalıktan mustariptir: Şeker... Sık sık ateşlenir, yataklara düşer, yemeden içmeden kesilir. Yazılarını çoğu zaman hasta yatağında yazar. Bu zamanlarda kapısını çalan en yakın arkadaşı Ali Canip'tir (Yöntem).

Annesiyle birlikte birkaç sokak ötede yaşayan Ali Canip, arkadaşı biraz yemek yesin, kendine gelsin, toparlansın diye evlerinden yemek taşır. Oysa Ömer Seyfettin, ağzına kilit vurulmuşçasına iştahtan yoksundur... O hasta, aç ve yazılarını yazmak için kafasını toparlamaya zorladığı zor zamanlarında kimi akşamlar, yalının önünden şen kahkahalar atarak kadınlı erkekli âşıklar geçer. O âşık çiftlerden biri de, Calibe Hanım'la yeni kocası zengin bir doktordur. Calibe Hanım'ın babası, nihayet kızını kendi gibi zengin bir doktorla evlendirerek içine sinen bir damada sahip olmuştur. Ömer Seyfettin'in büyüdüğünü görmediği kızı Güner, artık Doktor Faik Bey'in evladı olarak yetişecektir. Ömer Seyfettin hasta ve açlıktan bitkin düştüğü günlerinde bile Babalı'ye hikâyesini bizzat götürüp dönmektedir. Bir gün yine böyle hasta hasta Yokuş'tan aşağı inerken, bir dilenci elini ona doğru uzatarak seslenir: - Açım! Allah rızası için bir sadaka... Ömer Seyfettin dilencinin avcuna para bırakırken şöyle der: - Yine de benden şanslı sayılırsın: Açsın ama yiyebiliyorsun! Ben de açım, ama yiyemiyorum. Öte yandan Birinci Dünya Savaşı'nda yenik sayılan Osmanlı Devleti de yolun sonuna gelmiştir artık. İstanbul işgal edilmiş, ülkeyi felakete sürükleyen İttihat Terakki Fırkası ileri gelenleri yurt dışına kaçmış, kaçmak istemeyenler de tutuklanarak hapse atılmaktadır. Hapse atılanlardan biri de, Ömer Seyfettin'in dostu Ziya Gökalp'tir. Gökalp'in tutuklandığı haberini işitir işitmez hemen evlerine koşar, çocuklarının yanında bulunur, onların üzüntülerini paylaşarak avutmaya çalışır: "Cancağızım korkmayınız, babanız temiz bir adamdır. Ona kimse fenalık yapamaz." Kendisi arkadaşlarının haline ağlarken, yıllardır tanı konulamayan hastalığı günden güne ilerler. Hastalığının belirtileri, daha 1917 yılında kendini bezginlik, sinirlilik, yorgunluk biçiminde göstermişti: "İşte bir haftadır ki biraz fazla sinirliyim. İçimde on beş senedir çırpınan bir ümit, bir hırs yine canlanıyor. Ben otuz dört yaşında tepesi dökülmüş, saçları ağarmış, vakitsiz ihtiyar..." Gün gelir, Ömer Seyfettin kendini yitircesine derin uyku haline girer. Dostluk elini onun üzerinden hiç çekmeyen Ali Canip, onu hastaneye kaldırmaya karar verir. Bir faytona bindirir, yanına da kendi yerleşir... Numune Hastanesi'ne doğru yol alırlar. Ömer Seyfettin kendinde değildir.

Fayton Haydarpaşa Köprüsü üzerine geldiğinde, Ali Canip'in kollarında bir ara gözlerini açar, sanki dünyayla vedalaşmak ister gibi son kez çevresine bakınır. Ama nerede bulunduğunu çıkaramaz ve kadim dostuna sorar: "Neresi burası?" Ölüm komasına girmeden önce söylediği son sözü bu olur üstadin... (4 Mart 1920). Komada halinde iki gün yattı; yatarken sayıkladığı tek sözcük "çocuk... çocuk" olmuştu. İkinci günün sonunda (6 Mart 1920) sonsuz uykusuna erdi. Ömer Seyfettin'in çilesi ölmekle de bitmemiştir henüz. Hastanede, sahipsiz bir ölü sanılarak bedeni tıp öğrencilerine ders için kadavra yapılırken başı testereyle gövdesinden ayrılmış, bunu

da bir marifetmiş gibi fotoğrafını çekip gazetelere haber yapmışlardı. Onun cansız bedenini otopsi masasında gören yakın arkadaşları hemen hastaneye koşup kurtarmış, cenazesini törenle Kuşdili Mezarlığı'nda toprağa vermişlerdi. Gel zaman git zaman Kadıköy Kuşdili'nde cadde açılması için mezarlık ortadan kaldırılmış, bu kez Ömer Seyfettin'in kemikleri mezarından alınarak Zincirlikuyu'ya taşınmıştır. Bu işler olurken neyse ki Ali Canip Yöntem hayattaydı ve vefanın ne anlama geldiği konusunda adeta topluma ders veriyordu.

Peki ya, babasının ölüm döşeğinde sayıkladığı "çocuk" ne olmuştu? Küçük Güner, babasını tanımadan, onun varlığını bile bilmeden, dedesinin Kadıköy, Bahariye-Şifa arasındaki konağında dünyalardan habersiz mutlu bir çocuk olarak hayatın tadını çıkarıyordu. O da annesi gibi Moda'nın ünlü Fransız okullarına gönderiliyor, bir dediği iki edilmiyordu. Şifa'dan Baklatarlası'na, oradan Kuşdili Çayırı'na kadar bisikletiyle turlar atıyordu. Ona, babandır diye, annesinin ikinci eşi Doktor Faik Bey'i tanıtmışlardı. Faik Bey de, üvey baba gibi değil, öz baba gibi davranmıştı çocuğa. Bu aldaniş, on iki, on üç yaşlarına kadar sürecekti. Ömer Seyfettin adını elbette okul kitaplarından biliyordu. Babası olduğunu bilmeden, babasının hikâyelerini okuyordu. Bir de, bayram günlerinde ziyaretlerine gelen bir kadının kendisine bakarak ağladığını anımsıyordu; ama o kadının, halası olduğu söylenmiyordu kendisine. Ancak rastlantılar küçük Güner'i biraz acı biçimde gerçeklerle burun buruna getirir: İşine son verilen bir hizmetçi, evden ayrılmadan önce Güner'e, "Faik Bey'in gerçek babası olmadığını" söyler ona. Güner evde kıyamet koparır! Sonra öfkesi geçer, durumu benimser, kendisini yanıltan annesini bağışlar; babası Ömer Seyfettin'in kitaplarını satın alarak, onları gururla okumaya başlar. Babasının adı artık onun için övünç kaynağıdır. Mavi gözlerini, inatçılığını babasından almıştır. Çocukluk çağında bisiklet kullanmaktaki ustalığını, gençlik çağında araba kullanarak gösterir; Jaguar'ıyla İstanbul'un en hızlı araba kullanan kadınlarının başına geçer... 1957 yılında İstanbul kadınlar arası ralli şampiyonunu unvanını kazanır.

Dedesinin ölümünden sonra evlerini Beyoğlu'na taşırlar. Annesi bir terzi atölyesi açar, Beyoğlu'nun sosyete terzi olarak ünlenir. 1965'te hayattan ayrılırken varlıklı bir sosyete terziydi Calibe Hanım. Ben Güner Hanım'ı tanıdığımda, takvimler 2000

yılını gösteriyordu. Nişantaşı'nda bir apartman dairesinde, kedileriyle baş başa; Mısır kökenli eşini yitirmiş, onun bıraktığı maaşla yaşıyordu. Yazık ki şimdi o da hayatta değil!

Sol sütündeki resimler: Ömer Seyfettin, eşi ve kızı
Sağ üst: Calibe Hanım, kızı Güner ve kedileri
Sağ alt: Güner hanım kedisi ile.

MAVİ RESSAM DİYORLAR ONA ORHAN ZAFER

Yazı: Pakize İşcan

Ressam Orhan Zafer, Karadeniz'in gümrah yeşil yaylalarının çocuğu. Hani fotoğraflarda hep görürüz, yamaçlar yemyeşil fındık ve çay bahçeleridir ve onların arasında tek tük serpiştirilmiş evleri olan Karadeniz köyleri vardır, işte o köylerden yani Kara tarafının köylerinden birinde, denizden uzak bir çocukluk-hep denizi ve maviyi özleyerek-yaşamış. Trabzon iline bağlı Düzköy doğum yeri. 1971 yılında, dokuz çocuklu bir ailenin dördüncüsü olarak dünyaya gelmiş. Üç erkek, altı kız kardeşi var; hepsi de iyi öğrenim görmüş. Tipik Karadenizli aileler gibi anne-baba çok çalışkan. Çok hünerliler. Çocuklar da öyle. Anne, geleneksel ve yöresel motiflerle kilimler dokur, değişik amaçlarla kullanılan ipler, organlar örer, yaptığı çanta ve heybeleri yeni evlenen, yeni ev alan eşe dosta armağan edermiş. "Renk ve ahenk konusunda bilgisi-görgüsü güçlüdür annemin", diyor ressam. Gözünü açtığından beri annesinin motiflerini, renklerini görmüş, onlarla

büyümüş, hatta zaman zaman, annesinin yanında dokuma tezgâhına oturmuş, ona yardım etmiş. İşte o motifler, o renkler hayat boyu ressamın peşini bırakmamış, bugün çizimlerinin, boyamalarının bir yerlerinde onların izleri varmış. Kalabalık bir aile, bağ-bahçe işleri ve mezra ile köy arasında göçebe bir hayat içinde başlıyor Orhan Zafer'in hayatı. En çok ağabeyi Yusuf ile zaman geçiriyor, hatta aynı yatakta büyüyorlar. Ağabeyi ile çok iyi geçiniyorlar; yapışık ikiz gibiler. Çünkü aralarında sadece bir-bir buçuk yaş farkı var. Ağabey Yusuf Zafer'e, Orhan Zafer'le ilgili çocukluk anılarını soruyorum: "Çok zeki ve çok sosyaldi." sözü çıkıyor ilk ağzından. "Sıcakkanlılığı nedeniyle hemen ar-

kadaş edinirdi." diyor. Giyimine daha küçücük yaşlardan itibaren çok titizlenirmiş. "Bir de çok iyi organize ediciydi, zaten yıllar sonra da bu özelliğinin mükâfatını kat be kat aldı". Ara sıra işlerden kaytarıp, gözden irak yerlerde-genellikle de yüksekçe yerlere çıkararak-durmada çizer, kuru kalem boyalarla boyarmış. "Sanırım Orhan beni taklit ederek başladı resme,-Orhan çok iyi taklitçi ve çok esprilidir aynı zamanda, sözünü araya sıkıştırarak-onu tetikleyen ben oldum, o durmaksızın alevlendirdi, harlandırıldı içindeki ateşi, iyi ki de öyle oldu, bugün onunla gurur duyuyorum." diyor ağabey Yusuf Zafer. Orhan Zafer, tarihe, özellikle ilkçağ tarihine çok meraklıymış, falan yerde duvar resimleri, ya da

enteresan bir mağara var, deseler, hemen gitmeye kalkarmış. "Orta Asya yazıtlarıyla da çok ilgilendiğini, projelerinin arasında yer aldığını biliyorum." diyor Yusuf Zafer.

Orhan Zafer, ilkokula çok erken yaşta (4,5) başlamış, çünkü ağabeyi okula yazılınca öyle çok ağlıyor ki arkasından, sonunda dayanamamışlar "tamam, gelsin gitsin okula ağabeyinin yanında" demişler. Okumayı hemen sökünce de okula kaydetmişler, o nedenle üniversiteye girdiğinde henüz ortaokul öğrencisi olacak yaştaymış; üstelik cılız mı cılız! İlkokul, ortaokul öğrenimi süresince hiç resim öğretmeni olmamış Orhan Zafer'in ama bunlar ağabeykardeş, resme o kadar düşkünler ki sürekli resim yapıyorlar. Orhan, idolüm dediği ağabeyinin yanından hiç ayrılmayarak ve onun yaptıklarını taklit ederek geliştirmiş kendini. Ağabeyiyle her şeyini seve seve paylaşmış ama boya kalemleri söz konusu olunca paylaşamaz aralarında hır çıkarmış, anne-baba da bu küçüğün hevesi kırılmasın diye Orhan'a yeni boyalar almışlar.

İlkokul yıllarında küçük Orhan, bütün defterlerinin kenarına-özellikle matematik problemlerinin hemen yanına-resimler çizmiş, Bir yandan da hocalar görürse kızar diye aklı çıkarmış. Bir gün matematik öğretmeni Adnan Karakurt (onu hâlâ saygıyla anıyor) resimlerindeki yeteneği fark etmiş ve "Sen mutlaka resim eğitimi almalısın" diye onu yüreklendirmiş.

Orhan zafer, ilkokulu, ortaokulu ve liseyi ağabeyi Yusuf Zafer ile birlikte okumuş ve sürekli okulların "en iyi ikili"si olmuşlar ve panolara sürekli onların resimleri asılmış!

Orhan Zafer'in resim aşkının ilk çıktığı anla ilgili çok özel bir anısı var; bugün bile anlatırken aynı heyecanla yüreğinin titrediğini söylüyor. Orhan Zafer, henüz üç ya da dört yaşlarındaymış. El becerisi çok iyi, ahşap oyuncak kamyonlar yapan bir komşuları varmış, Orhan'ı da çok severmiş. Bir gün ona boyalı bir kamyon yapıp hediye etmiş. Her yerin karla kaplı olduğunu hatırlıyor. Karda kamyonunu sürerken (herhalde suluboya ile boyanmıştı, diyor) boyalar kara bulaşmış. İşte kardaki o renkler, onun minicik yüreğinin deli gibi çarpmasına neden olmuş. "Olağanüstü etkileyiciydi!" diyor. "Hiçbir tablodaki hiçbir renk o güne kadar iz bırakmadı, o kadar etkilemedi beni! Sanırım ne başladıysa o zaman başladı ve ben o renklerin peşine takıldım ve hâlâ o "derin hissi veren renkleri arıyorum!"

Orhan Zafer, 19 Mayıs Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, resim bölümünde öğrenciyken, Adnan Turani'nin atölyesinden yetişen Osman Güngör onun atölye hocası olmuş. Bunun çok iyi bir şans olduğunu, Osman Güngör'ün eğitim bilgisinin çok yüksek olduğunu, ondan çok yararlandığını düşünüyor Orhan Zafer. Osman Güngör de "Değerli hocam Adnan Turani'den ne öğrendiysem, ne kazandıysam sana aktarmaya çalıştım çünkü seni çok yetenekli ve öğrenme kabiliyeti yüksek buluyorum" demiş. Orhan Zafer, mağaralara, mağara duvarları resimlerine öyle meraklı, öyle tutkuluymuş ki bir dönem Samsun-Tekkeköy, Amazon mağaralarında

kalmış, ardından "Milattan Birkaç Gün Evvel" adlı bir seri mağara duvarı resimleri yapmış. "Benim ruhumda var mağara adamlığı!" diyor. Neden İlk Çağ, neden mağara devri dendiğinde, o dönemdeki sanatın yüksekliği ve yalınlığı diyor. O yalınlığın izini sürüyormuş. Modernite denilen şeyin sanat ruhunu yok ettiğini düşünüyor. Yıllar önce okuduğu Albert Camus'un "Tersi ve Yüzü" adlı kitabında altını kalın kalın çizdiği cümleyi aktarıyor: "Ne zaman dünyanın derin anlamını sezer gibi olduysam, onun basitliği şaşırttı beni. Her şeyi basite indirgemek, sorunu yüzeyselleştirmek değil, tam tersine, derinleştirmektir. Kişi susar, sessizliğin basitliğine yerleşir, evrene oradan bakar, durum işte o zaman başlar aydınlanmaya." Orhan Zafer bu sessiz kalma anlarını kendince yorumlarken hem bu topraklardan beslendiği her ne varsa (yöresel, ulusal) türkü söyler gibi, hem de Bach'ın notaları (evrensel) büyük bir gizemle, coşkuyla dizisi gibi akarmış hem hayata hem kendi içine. Yeniden hayat verdiği şeyler onda, on binlerce yıllık insanlık hikâyesinin, ölümlü olma trajedisinin yaralarını sarıyormuş avuntusu yaratmış.

Orhan Zafer, "Çizdiğim her resim kendi yaşamıma sorduğum bir soruydu." diyor, Leonardo Da Vinci gibi. Ve kendisini, bu olağanüstü gezegende, içinde bulunduğu çağın ve toplumun tanığı olarak, çok ciddi sorumlulukları olduğunu düşünüyor. "Bu zamandan, bu coğrafyadan, bu kültürden geçerken sahip olduğum her şeye emanet gibi bakıyorum ve bu emanetin iyi korunması, değerini kaybetmemesi ve zenginliklerinin köreltilmemesi için duyarlılık gösteriyorum ve gösterilmesi konusunda da çaba harcıyorum. Ben bir elçiyim aynı zamanda, bu görevi de çok önemsiyorum." diyor. Görebildiği, algıladığı, duyumsadığı bütün zenginlikleri kendi zamanında, yeniden, kendince dillendirerek var etmek, bir sonraki nesle nakletmek gibi bir misyonu olduğu düşüncesinde ressam.

Orhan Zafer üniversiteden mezun olduktan sonra öğretmen olarak Bitlis Ahlat'da göreve başlamış. Bu dönem resim yapmaktan çok bol bol göz-

lem yapmış ve okumuş. Bu dönem oldukça besleyici olmuş kendisi için. Özellikle Ahlat'taki tarihi mezarlık onu büyülemiş. Mezar taşları üzerindeki geleneksel motiflerle, sembollerle epeyce ilgilenmiş.

Bir sonraki görev yeri Çorum-Alaca İlçesi. Burada kaldığı dört yıl süresince Alacahöyük'teki eski medeniyetler, Hitit sembolleri ve mağaralarla ilgili engin deneyimler edinmiş. Bütün köyü tek tek tarayarak tespit ettiği eski tarihi ve geleneksel kilim motifleriyle, Alacahöyük Müzesi'nin bodrum katında günlerce, haftalarca eski eserlerle diz dize, göz göze araştırmalar yapmış, özellikle Büyük Camili kilim motifleri üzerinde aylarca dur durak bilmeksizin çalışmış ve motiflerin tek tek çizimini yaparak kaybolup gitmelerini önlemiş. O motiflerden "eli belinde" diye bilinen motif, ressamı çok etkilemiş ve pek çok resminde kullanmış. Kaymakamlık Orhan Zafer'in gün ışığına çıkardığı kültürel değerlerimizi halk eğitim kurslarıyla yeniden hayata geçirmiş, Orhan Zafer de, böylesi bir kültür hizmetine emek ve katkı vermenin huzurunu yaşamış.

Bütün sanatçılar gibi Orhan Zafer de yalnızlığı seviyor. Fakat bir sırrı varmış: Ne zaman resimle hemhal olmaya başlasa bütün o geleneksel motifler, mağara resimleri, özellikle de "eli belinde" motifi-ressamı seyre koyulurlarmış. Bu izlenme duygusu hoşuna gidermiş ressamın. Hatta zaman gelir sohbetle tutuşurlar, kâh kışkırtırlar kâh derinlerine sokulup hüznlerini deşerlermiş ressamın, anlattıkları insanlık hikâyeleriyle. "Tinselliği onlarla yakalıyorum belki de," diyor. Resimlerinde, plastik öğeler, renk, çizgi, doku, biçim dışında mutlak tinsel derinlik olsun istiyor. Renklerin, lekelerin görsel düzenlemeleri yani kompozisyon öğeleri dışında içsel-tinsel algılamaları irdelemeyi seviyor. Rehberi sezgileri elbette. Ve resimlerinde mekân sorgulaması yapmayı, mekân-figür ilişkisindeki hikâyeyi ifadelendirmeyi

önemiyor. Çünkü mekânlar hikâye yüküdür ona göre. "Sadece bir sütun başlığı ya da bir taş gibi dursalar da onlardaki yaşanmış hikâyeleri, o geçmiş tarihin izlerini, halen üzerinde taşıdıkları enerjiyi görürüm, hissederim ve onların benden, benim ruhumdan geçerek yeniden anlam kazanmak, yeniden hayat bulmak gibi istekleri olduğunu duyumsarım, işte bu beni derinden etkiler, onları yorumlamak, bugüne ulamak beni fazlasıyla heyecanlandırır," diyor.

Senfonik ve şiirsel bir dil arıyor ressam eserlerinde. Ve kendini Bedri Rahmi Eyüboğlu'na yakın hissediyor. Hiçbir sanatçıya öykünmüşlüğü olmadı, hepsine ayrı ayrı hayranlık duyarım ama esinlendiğim, sanat dünyasını yakın bulduğum sanatçı O. En ortak yanları da geleneksel dokuma motifleriyle olan ruhsal bağları. Bir de Bedri Rahmi'nin atölyesinin duvarına astığı "Yemin" in aynısı Orhan Zafer'in "Mavi" atölyesinin duvarında asılmış ve kendisine edindiği çok önemli bir disiplin ve düsturmuş Yemin'in sözleri: "Bugüne kadar resim sanatı alanında yapılagelmiş olanları inceleyeceğime, kendini bütün dünyaya kabul ettirmişler arasında beni en çok saranlarını ayırarak onlara kendi aramalarımı, denemelerimi katacağıma alışlagelmiş, basmakalıp, hazırlop klişeleşmiş çiğnene çiğnene tadı tuzu

kalmamış hiçbir şeyi tekrarlamayacağıma, elimden çıkan her çizgiye, her lekeye, her renge, her beneğe, kendi aklıma, kendi tecrübemi, kendi tasamı, kendi ömrümü, yüreğimi basacağıma, aldığım nefes, içtiğim su, bastığım toprak, gözüm, kulağım, burnum, elim, belim, dilim, derim üstüne yemin ederim, yemini bozduğum gün burdan giderim” Bedri Rahmi Eyüboğlu

Orhan Zafer, bir dönem Bursa’da tezhip sanatını öğrenmek için kursa katılmış, kurs süresince neredeyse her gece sabahlayarak tezhip sanatını kavramaya çalışmış. “Tezhip bana sabrı öğretti” diyor. Bugün kullanmakta olduğu-o çok beğenilen imzasını-işte o sıralar uzun aramalardan, denemelerden sonra bulduğunu söylüyor muzip gülümsemesiyle. Trabzon’daki beş yıllık görevi süresince mizah ve karikatür çalışmalarına

kaptırmış kendini. Birçok sergiler, yarışmalar, ödüller, dernek üyeliği, TRT muhabirliği, yöresel gazete ve dergilerde mizah yazarlığı, derken, resme istediği kadar zaman ayıramadığını fark edip bu işlerden biraz elini eteğini çekmiş, kendini atölyesine kapatmış. Altı yıl boyunca-neredeyse gece gündüz-resim çalışmalarına gömülmüş, şimdiye kadar kaybettiğini düşündüğü zamanı geriye almış adeta ve altı yılda, yetmişe yakın-birçoğu uluslararası düzeyde-karma sergiye katılmış.

Orhan Zafer, yirmi yıldır “sanat eğitmenliği” görevini sürdürmekte. Bunu özellikle seçtiğini söylüyor. Kapitalizmin ve ilerlemecelik deliliğinin kısıncındaki insan, bugünkü teknoloji ve bilişimin neden olduğu görsel bombardıman altında, tat alma, anlamlandırma, demlendirme, sindirme gibi insanı insan yapan duyarlılıklardan kopuk olarak, sadece “hız”ı yaşamakta, kullan-tüket-at-unut döngüsü içinde. İşte yeni neslin, duyarlılıklarını yeniden uyandırmak, dikkatlerini sanata çekmek gibi bir sorumlulukla sürdürmekte görevini; böylesi kutsal bir amaçta-karınca kararınca da olsa-katkımın olması beni çok mutlu eder tevazusu içinde hem de.

Orhan Zafer’in ta çocukluğundan beri getirdiği sıcakkanlı, sosyal, paylaşımcı karakteri hiç rahat durmamış, sanat faaliyetleri açısından bırakın yaşadığı ili bütün Karadeniz bölgesi sanatçıları içine alan sanat organizasyonları yapmış ve halen yapmakta. Ordu Güzel Sanatlar Lisesi’nde uzman sanat eğitimcisi ve bölüm başkanlığının yanı sıra Ordu Sanat Evi (ORSEV) sanat kurulu başkanlığını yürütmekte. Çalışmaları yerel, ulusal ve uluslararası birçok dergi, gazete ve kitapta yayımlandı ve yayımlanmakta. Üç kişisel (Biri Viyana’da) olmak üzere 70 karma sergiye katıldı ve birçok ulusal sergi organizasyonu gerçekleştirdi. Bu organizasyonları Ordu Sanat Evi (ORSEV) veya Karadeniz Plastik Sanatlar Derneği (KPSD) olarak düzenlemiş. 52 RENK ORDU-52 kişinin katılımı ile yapılan bir karma sergi organizasyonu olup 2010 yılından beri geleneksel hale gelen sergiye, ulusal düzeyde katılım giderek artmış.

EKİM GEÇİDİ 10-2011 yılında, Ordu'da ORSEV -İstanbul Modern Sanatlar Müzesi Derneği işbirliğiyle düzenlenen karma sergi. EKİM GEÇİDİ 11-2012 yılında, Trabzon'da Karadeniz Plastik Sanatlar Derneği ve İstanbul Modern Sanatlar Müzesi Derneği işbirliğiyle düzenlenen karma sergi. KARADENİZİN RENKLERİ KARMA RESİM HEYKEL SERGİSİ-Trabzon-Ordu-Giresun illerindeki Plastik Sanatlar Derneği'ndeki sanatçıların eserlerinden oluşan bir sergi. 12-22 Nisan 2013 tarihlerinde adı geçen 3 ilde gerçekleştirildi. Orhan Zafer, Türkiye Karikatürcüler Derneği üyesi aynı zamanda. Bu alanda: ikisi uluslararası, sekizi ulusal, biri de jüri özel ödülü olmak üzere toplam 11 ödülün ve birçok başarı belgesi ve sertifikanın sahibi. "Tiyatromu İstiyorum" Ulusal Karikatür Yarış. Çorum-Atatürkçü Düşünce Derneği Özel ödülü. "Tarihi Evler" Ulusal Karikatür Yarış. Trabzon Akçaabat-Birincilik ödülü "Çevre" Uluslararası Karikatür Yarış. Adapazarı-Mansiyon ödülü-2007-"Kuraklık, Su" Uluslararası Karikatür Yarış. TEMA-Birincilik ödülü-2008 "Engelsiz Kütüphane" Ulusal Karikatür Yarışması Sinop-Birincilik ödülü 2013

Sanatçının Kurum ve Koleksiyonerlerdeki eserleri: Konya Selçuk Üniv. Plastik Sanatlar Müzesi-KONYA-2013, Haydar Durmuş Sanat Müzesi -TRABZON-2012, Ordu Belediyesi Koleksiyonu -Ordu-2011, Tepecik Kültür Sanat Vakfı-Aydın -2010 Orhan Karadoğan Koleksiyonu-İSTANBUL-2011, Çetin Uyan Koleksiyonu-ANKARA-2013, Unicef Koleksiyonu (Rahmi Çöğendez)-ANKARA, Ahmet Kurtcebe Alptemoçin-BURSA-2000, Haluk Pekşen Koleksiyonu-ANKARA- 2013 Arvind

Savhdev Koleksiyonu-HİNDİSTAN-2000, Unicef'in sürdürmekte olduğu "Sizin için Sanat" adlı sosyal sorumluluk projesine 100 e yakın çalışmasıyla katılmış ve üç yıldır aktif olarak sürdürmekte.

Ayrıca, ressam düzenli olarak sanat kamplarına katılmanın yanı sıra, Mozaik sanatçısı Ayşegül Özbek Güvenir ile hem ulusal hem de uluslararası kapsamda resme gönül vermiş olanlardan oluşan "Gezgin Chizgi" adlı bir grup kurmuş ve eskizlerini internet üzerinden paylaşmakta. Grup sürekli eskiz maratonları düzenleyerek gezdikleri kentlerin sosyolojik, mimari, coğrafi birçok özelliklerini çizgilerine, renklerine aktararak kayıt tutmaktalar.

Orhan Zafer'e "Mavi ressam" adını takmış çevresi. Bu mavi gözlü adam, öyle büyüleyici maviler koymuş ki tablolarına, öyle mavi denizler, öyle mavi hüznler boyamış ki ona mavi ressam demesin de ne desinler! Ressam, maviye hasret, maviye tutkulu büyümüş çünkü. Gün gelmiş açlığını dile getirmiş; içi-dışı maviye kesmiş olarak!

Ressam bugün, Mağaram dediği "Mavi Atölyesi"nde içinin mağaralarında, dehlizlerinde döne dolana bir şeyler aranıyormuş. Hayalleri, tutkuları, olmazları, acıları, korkuları-bir görünüp bir kaybolup-çizgilerle, renklerle ressamı peşine takmış sürüklemekteymiş...

fırlıdak ailesi

ANİMASYON DİZİLER VE BİZİM FIRILDAKGİLLER...

Yazı: Ayşe Kilimci

Çizgi dergi, roman, animasyon sinema kahramanları ve filmleri yanında, günümüz çizgi tv dizilerinin de çağı. Grafi 2000 firması sahibi Varol Yaşaroğlu, yarıda kalan ilk denemesini saymazsak, ilk yerli çizgi dizisi Fırıldak Ailesini yarattı, Star TV’de geçtiğimiz sezon kendi halinde, ancak, kendini özleten, pek bizden pek hınzır, mizahi dozu yüksek bir dizi olarak, moda söyleyişle “ekranlardaki yerini aldı”...

Pazartesi gelesiyeye özlüyorduk kendilerini, bakalım uzun yaz molasında ne yapacağız, bizim ne yapacağımız bir yana, onlar çizim defterleri/ ekranları arasında, üstünde bizsiz ne yapacaklar?

Belki ekip ve seyirciler deniz kıyısına, yaylaya gidip tatil yapacak, garibim Fırıldaklar stüdyoda, defter arası, ekran üstü eskizler ve senaryolarda bizi bekleyip duracak, yazık... Özleşeceğiz, çaresiz... Yazı ortaladık bile, sonbahara şunun şurasında ne kaldı?

80’lerin sonunda ekranlarda fırtına gibi esen The Simpsons dünyanın en uzun soluklu çizgi dizisiydi, hem muhalif ve eleştirel hem de bununla yetinmeyip Amerikan halkını da kıyasıya eleştiren, tiryakisi çok bir çizgi dizi... İlk kâğıtla kaleme dayalı klasik animasyon tekniğiyle çiziliyor, sonra bilgisayar teknolojisine evriliyor.

Amerikan Dad çizgi dizisi var. 2000’lerde ekranlara, beyazperdeye çıkıyor... 90’lar sonu, 2000’ler başında Family Guy çizgi dizisini görüyoruz. South Park, Simpsonların tahtını sallayan, acımasızca eleştiren, yer yer pornografiye yer vermekten çekinmeyen, çok sert politik ve dinsel eleştiri yapan, The Simpsons’ın tahtını sarsmakla kalmayıp, tahtından eden ve o tahta kendi çıkıp kurulan bir dizi, o da bilgisayar teknolojisini kullanıyor.

Fırıldak Ailesinin bunlardan The Simpsons ve Family Guy’la benzeş olduğu ileri sürülüyor. İki boyutlu, teknikle yapılan Fırıldak Ailesi, gündem eleştirisi ve sanal dünyaya dokunduran bir çizgi dizi. Daha önce Pembe Mavi projesini hayata geçirmiş olan Grafi 2000, “bu bizde ilk” savını ileri sürmese de, meraklısı sanal alemde epey aldı verdi. Dendi ki şirketin pek de ses getirmeyen ilk çalışmasından sonra, yetişkinler için yapılan ikinci çizgi dizimiz...

Şimdilik Fırıldak Ailesiyle, yaratıcılarıyla tanışma ve muhabbet faslındayız. Dizi karakterleri, yani Fırıldak Ailesi üyeleriyle ülfetimiz yeni, tam nişan taktık, yaz geldi, yeni sezonda ne olacağını bilmiyor isek de, gerek çizim başarısı gerek seslendirme kalitesiyle, bağrımıza bastığımızı söyleyebiliriz... Fırıldak Ailesinin babası Sabri bey, bu karakteri usta sanatçı Bülent Kayabaş seslendiriyor, sesle suretin tam oturduğu bir kahraman, özletiyor kendini. Bütün babalar gibi Sabri Fırıldak da hem evciman hem gözcüyle dışarıdaki güzellikleri süzen, hem evlalarına, ille eşine pek bağlı hem kaynanayla cenk eden. Orta sınıf bir aile babası olarak, elindeki nafaka

yamasını, giderek açılan aile bütçesi deliğine kapamakta zorlanan, kimi zaman çekip giden, kimileyin hayal kanatlarını takınıp uçan biri. Sabri beyin eşi Yıldız, ev hanımı, ikisi yetişkin biri bebek üç çocuğunun annesi. Her cephede sükunet, denge ondan soruluyor. Annesiyle kocasının çalmadan oynar havası yanında, Yıldız Fırıldak şefkatli, hanım hatun, zaman zaman geçmişini sorgulasa da aşktan yana tavır alıp seçtiği Sabri, hâlâ kıymetlisi... Biz ekrandan kızıp akıl veriyor olsak da Sabri beye, bizim çizgi dizi kahramanımıza bakışımız doğal olarak Yıldız’ın kocası Sabri beye bakışıyla çakışmıyor, eh olacak o kadar... Bütün kahramanlar kocayken başkadır, arkadaşımızken başka... Yıldız’a usta oyuncu Demet Akbağ ses veriyor. Başta bir uyumsuzluk sezdik ise de, giderek ses karaktere oturdu. Dizinin primadonnası büyükanne, Sabri beyin kaynanası, Yıldız hanımın annesi, çocukların ananesi Dürdane Çektir... Soyadı bile manidar, herkese çektiriyor. Yeni zaman Sürahi hanımı Dürdane’yi, Tülay Bursa seslendiriyor, pek de güzel pek sahici oluyor.

Afet Fırıldak evin büyük çocuğu, atkuyruklu, akneli, genç kimliği dalgalanmalar içindeki bu karakter de dizinin sahici, inandırıcı tiplerinden, sesi ni Tülay Köneçoğlu veriyor.

Afet’in erkek kardeşi, evin büyük oğlu Zeki Fırıldak zamane delikanlılarından, daha doğrusu stajyer delikanlı, kalbi pırpır akıl gidip gelen, dişlek, pek şirin, Keremcan Köse sesini veriyor Zeki’ye. Evin en ufağı Tosun Fırıldak, henüz ilk yaşlarında, kendi küçük ama dizide rolü büyük, en küçük Fırıldak Oya Küçümen canlandırıyor, usta işi bir seslendirmeci Küçümen, diğerleri gibi... Zaten senaryosundan, kalabalık ve yetenekli çizim kadrosuna, seslendirme sanatçılara dek, kaliteli iş yapıyor Grafi 2000. Öne çıkan yan karakterler arasında Zeki ile Yıldız’ın öğretmeni yanısıra, sarhoş, azıcık kaçık, homeless tadındaki bir diğer karakter Orhan, sayılabilir. Meraklılar, büyükanneye Sürahi hanım, evin annesine Demet Akbağ, Sabri yerine “baba Kayabaş”... ve evin küçümen kızına “Oya Bora” (ikisinin adını aynı anda anarak) diyorlar.

Dizide, Sabri Fırıldak ailesi, yani kendisi, karısı, kaynanası, çocukları yanısıra orta kesim çevreleri ve bütün şingırdağıyla olmasa da memleketimizin halleri, hikâye ediliyor.

Başlangıçta tutuk ve ağır akan bir diziyken, kısa sürede toparlandı, hızlandı ve mizahi bir temel üstünde yükseldi. Hedefledikleri izleyici kitlesini yakaladıklarını düşünüyoruz, ama, elbet bizim düşüncemiz değil önemli olan, reklam firmalarının düşündüğü önemli... Nice güzel sahici dizinin reklam pastasından hak ettikleri pay verilmeyince topu attığını biliyoruz, görüyoruz, malum dizilerin akıbeti de halleri de, ev içlerinin hali gibi, fısıltı gazetesiyile hemencecik duyuluyor, dört bi tarafta...

Hikâyelerinde sistemin karşısına ne kadar dikilmeyi düşündüklerini kişisel olarak pek meraklıdayım... Hem hınzır hem sert bir eleştiriyi, özellikle

**fırlıdak
ailesi**

facebook.com/firildakalesi

twitter.com/firildakalesi

Grafi
2009

toplumca vermekte olduğumuz Gezi direnişi sınavı sonrasında, çizmeyi ve tarihe maletmeyi düşünüyor olabilirler mi? Uyumlu kız ve erkek çocuklarının yanında, annenin de gerek hayatın dönemeçleri ve umulmadık halleri, gerekse çalışıp Sabri'nin sıkıntısını azaltma hamlesini, bu sayede çalışma ortamında kadının cengini görebilecek miyiz, önümüzdeki sezon?

Bir çizgi projecisi olarak, Varol Yaşaroğlu, ülkemizin üstünde bazen kararlılıkla yürüyüp bazen bir kaşık suda boğulduğu çizgisinde, nasıl bir Fırlıdak Ailesi çizisi düşünüyor, düşünüyor? Malum, çizgi bizim çocukluk/gençlik çağımızdan bu yana, edebi metinler kadar, kimileri ve belli bir kesim için yazıdan çok daha önemli. Son dönem klasik

romanların da çizildiğini görüyoruz, çizgisporla metingücü maçında skor tahmininiz nedir? Çizgi, yazının yanısıra gelişip serpilecek ve bununla yetinecek mi, okumanın ve kitabın giderek geri plana itildiği bu dönem ve gelecekte, metnin önüne mi geçecek, bu olabilir mi? Nasıl bir dönemdeyiz?...

Artık bilgisayar grafikleri yardımıyla neredeyse yazılı haberi okumadan anlayıveriyoruz. Haber yazımı bile ikinci planda kalmaya başladı. Çünkü habere "nasıl olsa sonuna kadar okumayacaklar" düşüncesi ile bakılıyor. Yani güç görüntüde artık! Ekranlardaki görüntüler duygusal ve düşünsel potansiyelimizi etkiliyor. TV, bilgisayar, tablet, internet... Tüm bu ekranlar görsel dil oluşturuyor. Bizi çekecek, her kesimden, her bilgi ve deneyim

birikiminden, birilerinin baktığında rahatlıkla çözümleyebileceği görsel mesajlarla sarılıyor. Bu mesajları çözümleyebilmenin, yaş ortalaması 13 olarak ele alınmış. Yani tüm bu ekranlar, bizi 13 yaşında bir çocuğun anlayabileceği görüntülerle çevreliyor. Bu ekranlar karşısında zihnimiz rahat, verilen mesajlara kendimizi bırakıp gidiyoruz. Tüm bunlara baktığımda görüntünün, metnin önüne geçtiği bir dönemde olduğumuzu rahatlıkla söyleyebilirim. Geleceğin nasıl olacağını tahmin etmek de bu anlamda pek zor gelmiyor.

Çizgiyi edebiyat ve sinemada nasıl bir macera bekliyor?

Edebiyat ve sinemanın birbirinden kopmayacağı kesin. Güç görüntüde diyoruz. Ama işin alt yapısı tabii ki yine metin. Animasyonun bel kemiği yine güçlü senaryolar olacak. Çok iyi senaryolara sahip animasyon filmleri ile güzel bir macera bekliyor bizi.

**fırlıdak
ailesi**

facebook.com/firildakalesi

twitter.com/firildakalesi

Grafi

Tersinden soralım, çizgi/ animasyon macera mıdır, çok ciddi bir iş/ dal mıdır?

Hem maceradır. Hem de ciddi bir iştir. Hani derler ya; "İşinizi oyuna çevirin, böylece sonsuz bir tatile çıkarsınız". Ben yaptığım işi böyle görüyorum. Roman Polanski'nin "Better Moon" (Acı Ay) filminde geçen bir sahnede, "Sıkıcı bir yolculuğu keyifli geçirmek için fantezilere ihtiyacımız var" cümlesi geçer. Bu cümle insanların bazen uzun bazen de kısa bir yolculuk olan yaşamda, düşlere gereksinim duyduklarına işaret eder. Bizim işimiz bu "düşler"le ilgili olan kısmı.

Bu ikinci denemeniz, ilk çalışmanız ve Fırıldak Ailesinden ne kadar memnun kaldınız, ne sonuç aldınız, üçüncüsü için neler öğrendiniz?

Ben çok memnun kaldım. Ve aldığımız tepkilerden izleyicilerin de çok memnun kaldıklarını görüyorum. Hazırlık aşamamız ve sonrasında yayınlanan 13 bölüm sonunda çok çok şey öğrendik. Özellikle teknik ve ekip çalışması bakımından aldığımız çok önemli dersler var. Ve bu, şu ana kadar animasyon konusunda geliştirmiş olduğumuz bakış açımızı fazlasıyla besledi.

Animasyonun, kalemle yapılanı, son teknikle yapılanı, maliyet ve sonuç açısından kıyaslandığında, yapımcıyı, hayalşörü zorladığı oluyor mu, hangisini yeğlersiniz, hangisinde daha az sıkıntı çektiniz?

Bilgisayar, animasyon yapma konusunda önüne çok zengin olanaklar ve araçlar sunuyor. Ve kesinlikle hayal gücünüzle yapabileceğiniz konusunda katkısı çok büyük. Önemli olan hayal gücü. Sonrasında bize gereken bunu gerçekleştirmek için gerekli araçlar. Bilgisayar teknolojileri el ile çizim yapma dahil, bu konuda size sonsuz seçenekler sunuyor. Yani "el ile çizim yapmak" bilgisayar teknolojilerinin karşısı değil, zaten içinde yer alan bir eylem.

Tümüyle animasyona dayalı kısa film yapmayı düşünür müsünüz?

İlk göz ağrım sadece animasyona dayalı kısa filmlerden oluşuyordu; yani "Pembe Panter" ile çizgi ve animasyon merakım başladı. Bizim de yaptığımız ama hiçbir yerde yayınlamadığımız bu tür çalışmalarımız var. Yakın zamanda onları da izleyicilerle buluşturacağız.

Usta yazarlardan, mizahi öyküler toplayıp, her bölüm farklı bir ustadan olmak üzere, bir gülmece animasyon dizisi düşünür müsünüz?

Ben her çizgi dizi projesine başlarken mutlaka onların kapısını çalarım. Ama ne yazık ki ortak bir iş yapamadık. İş senaryoya dayandığında birden büyü bozuluyor ve birlikte ilerleyemiyoruz. Ama yılmadım, bu tür çalışmalar yapmayı çok isterim.

Çizgi gazete düşüncesi var mı? Çocuklardan başlayıp, yetişkin çizgi tutkunlarına uzanan?

Mizah dergilerimiz çok iyi. Çizgi roman konusunda kısır bir durumdayız. "Çizgi gazete" gibi bir fikir de hayata geçebilir ama. Önemli olan içerik tabii ki, neden olmasın?

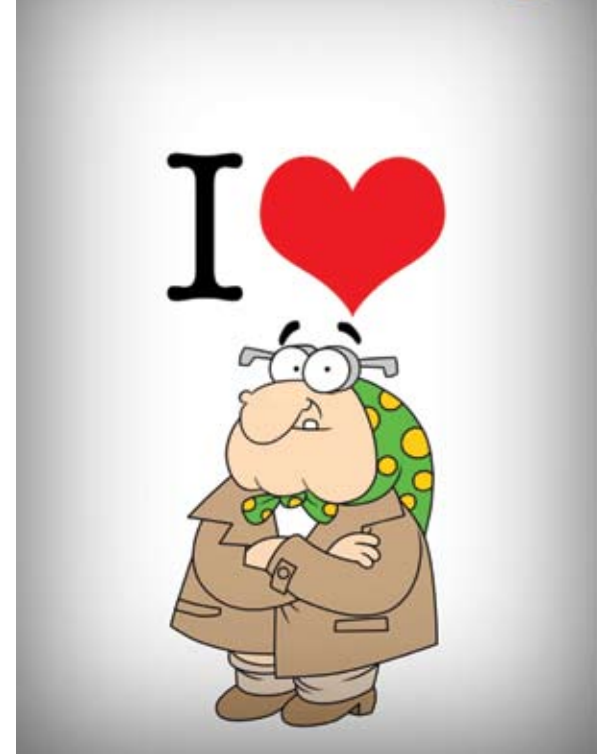
Neler söylemek istersiniz Fırıldak Ailesi deneyimi için, Fırıldakların önümüzdeki dönem seyr-ü seferi hakkında bilgi verebilir misiniz?

Fırıldak Ailesi yakın zamanda Karaca firmasının dijital dünyaya açılan kapısı "CookPlus.com" ile işbirliğine girdi. Ve Fırıldak Ailesi "CookPlus" sponsorluğunda haftada bir internetten webisode'lar halinde yayınlanacak. Bu girişimimiz de Türkiye'de bir ilk. Sponsorlu

bir internet animasyon dizisi, ilk kez izleyicilerle buluşacak. Şu anda internet ortamında artık video döneminin başladığını herkes kabul ediyor. Bizim başlatacağımız bu girişimin, özellikle 2014 yılında birçok yapımcıya yeni ufuklar açacağını şimdiden söyleyebilirim.

Bu dizi giderek güzelleşen metinleri (başlangıç acemicedi) ve usta işi çizer grubuyla, Fırıldak Ailesi yanında başka nelere yönlenecek, neler umabiliriz, hayal edip bekleyebiliriz?

Fırıldak Ailesi başından itibaren istediğimiz metinlere sahipti. Yukarıda da belirttiğim gibi işin en önemli kısmı senaryo. Ne yazık ki iyi mizah yazısı yazmanız, iyi karikatür esprisi bulmanız, iyi senaryo yazacağınız anlamına gelmiyor. İşin özü iyi bir hikâye ve sonrasında iyi bir senaryo. Bizim Fırıldak Ailesi gibi bir projeye başlamamıza cesaret veren kişi Türkiye'nin en yazarlarından Coşkun Irmak'tır. Onun senaryosu ve dramaturji bilgisinin verdiği büyük bir güven ile yola çıktık. Fırıldak Ailesi televizyona yapılan bir çalışma. Ve televizyon dünyasının da kendi içinde dinamikleri var. Bu yüzden bu dinamikleri başından itibaren düşünerek yola çıkmak durumundasınız. İşe başlarken kendimize sorduğumuz ilk soru: "Türkiye'de yetişkinlere yönelik bir çizgi film izletebilir miyiz?" idi. Yetişkinlere yönelik bir çizgi dizi alışkanlığı yaratabilmemiz için sürecin yaşanması gerektiğini çok iyi biliyorduk. Ve ilk yapmamız gereken, Fırıldak Ailesine izlenme rekorları kırmış bir dizinin usta yazarının dokunuşu ile başlamaktı. Bu dokunuşla yetişkin tv izleyicisini çizgi filme çekmek ve ardından, ilerleyen süreçte gittikçe dozajı artan esprilerin gücüyle alışkanlık yaratmak... Can Dizdaroğlu'nun senaryoları ile bu seviyeye ulaşılmış oldu. Amacımız buydu. Ve sonuçlardan görüyoruz ki yanılmamışız.

Başarılı çizer ekibi: Animasyon: Özer Azat - Emre Başkut - Ahmet Biber - Mevlit Bölükbaş - Tahir Budak - Çağlar Çalışlar - Alper Durmaz - Mürsel Fındıkoğlu - Uğur Giritlioğlu - Oktay Soyyılmaz - Orkun Sünör - Ercüment Tağ - Ali Burak Uysal
Sahne ardındaki ekip:
Yapımcı: Varol Yaşaroğlu Senaryo/Öykü: Ayça Üzüm Genel Yönetmen: Berk Tokay Yönetmen: Haluk Can Dizdaroğlu Yürütücü Yapımcı: Ömer Sinir Seslendirme Yönetmeni: Ömer Sinir Müzik: Cem Tuncer - Nail Yurtsever - Efecan Tuncer Karakter Tasarım: Varol Yaşaroğlu Karakter Modelleme: Tuncer Çelik Animasyon Süpervizörü: Engin Fidan Sanat Yönetmeni: Ercüment Tağ Baş AnimatörleMürsel Fındıkoğlu - Özer Azat - Ahmet Biber
3B Modelleme: Bilal Hamurcular Efekt Süpervizörü: Tahir Budak Aksiyon Süpervizörü: Uğur Giritlioğlu Kurgu: Caner Dolgun
Animasyon: Özer Azat - Emre Başkut - Ahmet Biber - Mevlit Bölükbaş - Tahir Budak - Çağlar Çalışlar - Alper Durmaz - Mürsel Fındıkoğlu - Uğur Giritlioğlu - Oktay Soyyılmaz - Orkun Sünör - Ercüment tağ - Ali Burak Uysal Arka Plan Sanat Yönetmeni: Murat Özkan Arka Plan Çizim Ekibi: Arif Aşık - Eren Akıncı - Sinan Arık - Doruktan Turan Arka Plan Vektörleme: Pınar Bibin - Tuğba Topal Senaryo Asistanı: Yusuf Bahri Özsoy - Oktay Aydın Proje Koordinatörü: Mesut Apaydın Ses Editörü: Ahmet Umut Kızırlarlan Seslendirme Asistanı: Yeşim

Mazıcıoğlu Müzik, mizah ve muhabbete yaslanan, bu 'M triosu'yla gönülleri hoş eden Fırıldak Ailesi dizisinde müzik ana karakter gibi ağırlığı olan, diziyeye renk katan bir unsur. Müzik ekibi şöyle:
Gitar/Keyboard: Cem Tuncer Bass/Keyboard: Nail Yurtsever - Efecan Tuncer Davul/Perküsyon: Ediz Hafızoğlu Piyano: Ercüment Orkut 1.Keman: Seda Su-başı 2.Keman: Banu Aşan Viyola: Deniz Yücel Viyolonsel: Erman İmayhan Klar-net/Sax: Göksun Çavdar Trombon: Hakan Çimenot Trompet: Halil İbrahim Işık Zurna/Düdük: Ertan Tekin Vokal: Eylem Aktaş - Murat Yapıştırın Kayıt: Ercan Tanrıverdi - Metin Kalaç - Nail Yurtsever
Mix/Mastering: Metin Kalaç
Stüdyo: ENC
Seslendirenler: Ömer Sinir - Akın Altın - Gökhan Türkal - Barış Özgenç - Selay Taşdöven - Sema Kahrıman - Harun Özüağ - Enver Murat Güçlü - Onur Akgülgil - Burcu Arslan - Ebru Kaymakçı - Güldestan Yüce - Seda Çavdar - Ali Ekber Diribaş - Sadettin Öztürk
Ses Dizayn: Okan Ondu Ses Kayıt: Halil Ilgat
Foley Sanatçısı: Ali Ören.

Şimdilik Fırıldak Ailesiyle, yaratıcılarıyla tanışma ve muhabbet faslındayız. Dizi karakterleri, yani Fırıldak Ailesi üyeleriyle ülfetimiz yeni, tam nişan taktık, yaz geldi, yeni sezonda ne olacağını bilmiyor isek de, gerek çizim başarısı gerek seslendirme kalitesiyle, bağımıza bastığımızı söyleyebiliriz. . .

Gerard de Nerval...

BATI'DAN DOĞU'YA AKAN ŞİİR VE RÜYALAR...

Yazı: Sevda Kaynar

Zamanın eskitemediği ünlü yazar Çehov der ki: Her Batılı'nın bir Doğu'ya gitme rüyası vardır. Bazıları gerçekleştirir, bazılarında ise rüya olarak kalır. Peki rüyalarıyla birlikte Doğu'ya giden ve gezdiği her yerden gerçekle rüyanın karışımı bir şaheser çıkaran yazar var mıdır? Gerard de Nerval... Şair, yazar, gezgin ve bir romantik. Duygularının götürdüğü yere kadar giden, ama ne yazık ki sonunda akıl hastalığına yenik düşen bir çağ yorumcusu.

Onu sadece gezgin olarak tanırsak, seyahat anlatılarının içine yerleştirdiği tarafsız ama tam bir şair gözüyle yaptığı eleştirileri, gezdiği ülkelere Batılı gözlüğü ile bakarken Doğunun masalsı gerçekliğini nasıl da gözden kaçırmadığını atlamış oluruz.

Ne yazık ki Nerval kendi çağında hak ettiği üne tam olarak kavuşamadı. Ama 20. yy gerçeküstücü akımda, özellikle 1920'lerde Nerval'in etkisi hemen her şiiire yansdı. Rüya ikinci bir yaşamdır diyen Nerval, Freud öğretilerinin de etkisinde kalarak bilinçdışını çeşitli tekniklerle boşaltmayı şiiirin en önemli mekanizması olarak gören gerçeküstüçülere, neredeyse yol gösterdi denilebilir. Andre Bréton der ki: "Gerçekten de Nerval bizim benimsediğimiz anlayışa en üst düzeyde sahipmiş gibi görünüyor..."

NERVAL KENDİ HAYATININ İÇİNDE DE BİR GEZGİNDİ...

Gelin önce çağının belli edebiyat çevrelerini ve özellikle 20. yy'ın gerçeküstüçülerini çok etkileyen bu şair-gezginin hayatına kısaca bir göz atalım: Gerard de Nerval (asıl adı Gerard Labrunie) 1808 doğumlu. Babasının Paris'e gelmesiyle birlikte Collège Charlemagne'de okuyor. İlk edebiyat denemeleri 1826'da yayınlanıyor. (Napoleon ve Savaşçı Fransa, Ulusal Ağıtlar). 1834 te 30.000 liralık bir mirasa konması belki de seyahat hayatının başlangıcı oluyor ve İtalya'ya gidiyor.

TUTKULU VE BİR ÖMRÜ ETKİLEYEN AŞK: JENNY COLON

Nerval, her zaman bir rüya olarak kalan bir aşkı hayata geçirdi

belki de tüm eserleri, seyahatleri ve hatta hastalığı ile. Delice tutkun olduğu aktris Jenny Colon için 1835'te Le Monda Dramatique isimli dergiyi çıkardı. 1837'de Alexandre Dumas ile birlikte yazdığı Picuillo'da, Jenny Colon başrolü oynadı. 1838'de Jenny Colon başkası ile evlendi. Bu olay Nerval'i bütün yaşamı boyunca çok etkiledi. Ve akıl hastalığının ilk belirtisi olan ilk krizini 1841'de geçirdi. 1842'de Jenny Colon ölünce belki de yaşadığı çevrede onu unutamayacağını sezdi için için. Gezgini ruhu taşıyan bir insan elbette ki avuntuyu da başka topraklarda, hatta çağına göre macera sayılabilecek yolculuklarda arayacaktı. Nerval de öyle yaptı ve 1 Ocak 1843'te Marsilya'dan kalkan bir gemi, hüzün ve rüyaları, ölümsüz bir aşkın kalbe yüklediği ağır yükleri zorlukla taşıyan şairin hayat yörüngesini Doğu'ya çevirdi.

DOĞU'YA SEYAHAT... BİR ŞAİRİN VE BİR GEZGİNİN GÖZÜNDEN DOĞU'DA HAYAT...

Nerval'den önce de birçok yazar gizemini ve masalını içinde saklayan Doğu'ya seyahat etmişti. Bunların arasında Chateaubriand, Lamartine, Volney gibi ünlü yazarlar da vardı. Ama Nerval'in onlardan farkı Batılı bir seyyahın yabancılığını hissettiği ve çevresini oluşturan dilsel gerçeği okura aktarabilmek için yazınsal söyleminin arasına Arapça ya da Türkçe sözleri katmasıydı.

Doğu'ya seyahati bir seyahatname olarak düşünemeyiz. Bu kitap efsanelerin, fantastik öykülerin, öte yandan şüphecilikle alay düzeyine inmeyen ince ve keskin bir mizahın oluşturduğu bir Batı -Doğu köprüsüdür.

Avrupa'dan Mısır'a, Suriye'ye uzanan, sonra da eşsiz İstanbul'da devam eden bir şiiir-anlatı biçimidir.

Nerval aslında bu şiiirsel aktarma ve dönüştürme işleminde gösterdiği büyük yetenek ve ustalıklarla kendisinden sonraki edebiyatı büyük ölçüde etkilemiştir ki, bu onun belki de gerçekleşen tek rüyasıdır.

DOĞU'YA SEYAHATİN İSTANBUL DURAĞI...

ESKİ İSTANBUL'UN BATILI GÖZÜNDEKİ YANSIMALARI

Nerval Marsilya'dan bindiği gemiyle İstanbul'dan önce Yunanistan, Mısır ve Suriye'ye gitti. Çok maceralı ve çok sürükleyici olan bu durakları anlatmak belki bir başka yazının konusu olabilir. Ama şunu söylemek gerekirse o yörelerin o devirdeki hayatlarını tanımak, geleneklerini, yasalarını incelemek isteyen bir insan için eşsiz bir kaynaktır Nerval'in Mısır ve Suriye'deki yaşantısı. Biz İstanbul'a dönelim ve Nerval kılavuzluğunda adeta bir geçmiş zaman yolculuğuna çıkalım...

İLK SEVGİLİLER

Nerde bizi seven kızlar
Hepsi kara topraklarda
Daha şen daha gamsızlar
Daha güzel bir diyarda
Meleklerle beraber
Mavi semanın dibinde
Meryem Ana'yı överler
Coşkun ilahilerinde
Sen ey bembeyaz nişanlı
Baharındaki bakire
Sararmış, garip sevdalı
Verip kendini kedere
Gözlerimizde bir derin
Ebediyet vardı gülen
Sönmüş ışıkları yerin
Yanın göklerde yeniden

Çeviri: Orhan Veli Kanık

KOSTANTİNOPOLİS...

BİZİM İSTANBUL"UMUZ

"Geniş bir ırmağa benzeyen Çanakkale Boğazı'ndan sonra bütün bir gün Marmara Denizi'ni geçtik ve ertesi gün şafakla, hiç kuşkusuz dünyanın en güzeli olan Kostantinopolis Limanının tadını çıkardık."

Ne tesadüftür ki Nerval'in İstanbul'a gelişi Ramazana rastlar. Bu nedenle eğlenenin, törelere uyma gerekliliğinin tam olarak ayırdına varır. Bakın ne diyor İstanbul'daki ilk günlerinde: "Ne garip bir kent Kostantinopolis. İhtişam ve sevinç başka yerlerdekinden çok daha keyfi davranış, aynı zamanda çok fazla özgürlük var burada. Türkler, Ermeniler, Rumlar ve Yahudiler aynı toprağın evladı olan bu insanlar, bizim taşra halklarımızın ya da farklı taraftar gruplarının beceremediği gibi değil, çok daha fazla hoşgörü gösteriyorlar."

Günümüzün gerçekleşmesi zor rüyası o zamanlar gerçekmiş demek ki diye düşünmekten kendini alamıyor insan. Ama ne yazık ki eski Müslüman gelenekleri ile hâlâ gerçekleştirilebilen son bağnazlık ve barbarlık örneğini görmek de onun deyimiyle bir alınyazısı gibi karşısına çıkıyor. Pera'da

yaptığı portreler ve tablolarından elde ettiği parayla gül gibi geçinen bir Fransız ressamı buluyor. Ondandır kılavuzluk etmesini istiyor. Galata'nın tahkim edilmiş limanından geçtikten sonra iki yanında meyhaneler, pastacı dükkânları, berberler, kasaplar ve Batıdaki gibi üzerine yabancı gazeteler bırakılmış masalarla dolu kahvehanelerden geçtikten sonra Balık Pazarı'na varıyorlar. Burada pazarın tam ortasında başı kesilmiş bir erkek cesedi yatıyor ve ilk şoktan sonra Nerval onun hikâyesini öğreniyor. Elbette biz de bu hikâyede o devrin kurallarını hatta bu kuralları gevşeten çok ince bir hoşgörüyü sonuç kötü de olsa görebiliyoruz. Başı kesilen adam Yuvakim adında bir Ermeni. Üç yıl önce bir Türk kadınla birlikte olmuş. Eğer Türk olsa imiş sadece sopa yiyecekmiş. Ona ölüm ile dininden vazgeçme arasında bir tercih hakkı tanınmış. Yuvakim Müslüman olmuş, ama bir süre sonra pişman olup Yunan Adalarına kaçmış. Üç yıl sonra döndüğünde yakalanmış. Kendisine yine yeniden Müslüman olma şansı verilmiş, hatta kaçması için olanaklar tanınmış; ama Yuvakim cezasını çekmeye razı olmuş.

"Doğu da yasa hem hem sivil hem dinidir. Türk adaleti aşağı sınıfların hâlâ çok güçlü olan bağnazlığını hesaba katmak zorunda." Nerval burada bir Batılının kolayca barbarlık diyeceği olayı anlatırken tarafsızlığını koruyor hatta bağnazlığın Türkiye'yi mahvetmesine yol açabilecek katılığına karşı, adaletin çağdaşlaşma çabası içinde olduğunu da bizlere hissettiriyor.

SULTANA SELAM; YOLA DEVAM...

Limana inerken benzersiz bir gezinti arabası ile Sultanın geçtiğini görür Nerval. "Geniş üstlüğü bir gölgelik gibi kare şeklinde olan ve önünde altın saçaklı kadife bir cibinlik eteği sarkan bu iki tekerlekli arabanın okuna iki at koşulmuştu" diye not düşer. "Sultanın üzerinde Tanzimattan beri Türklerde gördüğümüz yakaya kadar düğmeli sade bir redingot vardı ve kimliğini belirten biricik işaret, kırmızı fesi üzerinde pırlantalarla işlenmiş imparatorluk alameti idi. "Solgun ve seçkin yüzünde hüznün izleri taşıyan padişaha şapkasını çıkararak selam verir Nerval. Sultan kendisine dikkatle bakar. Bu arada Sultana selam verilmeyeceğini de öğrenir gezginimiz. Bu yumuşak bakışlı ve

FANTAZYA

Bir hava bilirim dünyalara değişmem
Bütün Rossini, Mozart, Weber sizin olsun
Çok eski bir hava, ağı, hazin, muhteşem
Yalnız ben duyarım onda ne varsa füsün
Ne zaman o havayı dinleyecek olsam
Ruhum gençleşiverir benden iki asır
On üçüncü Louis devridir vakit akşam
Batan günle sararmış bir yamaç uzanır
Camları kızıla çalan renklerle yanar
Tuğlalardan bir şato, köşeleri taştan
Etrafı çepeçevre bağlar, bahçeler, parklar
Bir dere akıyor çiçekler arasından
Kömür gözlü bir kumral en üst pencerede
Eskidir geçmiş zaman esvapları eski
Görmüşlüğüm var bu kadını! Ama nerde
Hatırlıyorum, başka bir hayatta belki

Çev:Cahit Sıtkı Tarancı

hüzünlü padişahın nasıl olur da bir Ermeni'nin öldürülmesini onayladığını sorar arkadaşına. Aldığı yanıt bir devrin izahıdır kısaca: "Bu konuda hiçbir şey yapamaz. Sultanın iktidarı bir meşrutî monarkın iktidarından daha da sınırlıdır. Ülkenin ulemaları, protestoları, bu protestoları ayaklanma ve yangına çevirecek halkı hesaba katmak zorundadır." Ayrıca Nerval, Sultan hakkında Avrupalıların yanlış bildiği bir gerçeği de öğrenir: Harem gerçeğini... İstanbul'da yaşayan tüm kadınların özgür olduğunu ve Sultanın bunların hiç birisinden köle olarak yararlanamayacağını arkadaşından hayretle dinler. "Köle durumunda olabilecek Çerkezlerden, Malezyalı ve Arnavut köle kadınlardan oluşmuş bir haremde, sarışın bir İngiliz ve nüktedan bir Fransız'ı özlemiş olmalı (zavallı Sultan)..."

İSTANBUL MEZARLIKLARI... SÜKUN, GÖRKEM VE HAYATIN BİR PARÇASI. "Hareketli ve yemyeşil ufuklarıyla, renkli evleriyle, kırılğan minarelerle donatılmış camileriyle sadece haz ve tatlı rüyalar vermesi gereken güler yüzlü ve göz kamaştırıcı bir kent olan Kostantinopolis'in cenazeleri ve mezarlıklarından söz etmek biraz tedirginlik veriyor bana." Ama daha sonra bu ülkede ölümün bir bayram havasına dönüştüğünü söylüyor Nerval. Bir Rum cenaze alayında görkem ve çiçeklerle adeta kutsanan bir genç bir ölü kadın görür ki bu görüntüde sadece hüzündür öne çıkan.

Kostantinopolis'teki bütün eğlence yerlerinin mezarların arasında bulunduğunu gözlüyor şairimiz. Sık ağaçların arasında sıralanmış olan, başlarının yerinde sarıklı bir yumru bulunan, boyanmış yıldızlanmış mezarlar ölen kişinin sosyal durumunu da belli ediyor. Kadın mezarlarında işlenmiş, yıldızlanmış gül bezekler var. "Bu

mezarlık ağaçları arasında gürültülü gülüşleri dinleyin, Ölüyü hep aralarında sayan akrabalar bunlar." Bu akrabalar yiyip içerken kenarda bekleyen ve sonra doycak köpekleri gözlemliyor Nerval. Daha sonra Topçu Kışlasının ön tarafında hiç unutamayacağı bir manzara ile karşılaşılıyor. Omuzlarına aldıkları uzun bir sırıkla ikişer ikişer koskoca kazanları taşıyan topçu askerleri orada bekleyen köpeklere yemek dağıtıyor. Köpeklere dokunmayı mekruh kabul eden ama onları doyurmaktan vazgeçmeyen bir milletin bu ince merhametine de hayran oluyor.

PERA... ONLARCA MİLLETİN OLUŞTURDUĞU BİR PANOROMA.

"Pera, Tophane ve Galata gibi üç yere egemen bir kale niteliğinde. Haftada iki kez açık olan İtalyan Tiyatrosu Pera'da. Daha sonra göz alıcı bahçelere bakan burjuva evleri var. Ardından Türk yüksek okulu ve yabancı okullar geliyor. Pera'da her çeşit araba hızla ilerleyip birbiriyle karşılaşılıyor. Atlar çark ediyor, süslü püslü kadınlar orada burada geziniyor. Tabii burası bir Frenk mahallesi..."

Pera'da hemen her şeye hayran oluyor Nerval. Pera'nın kibarlarının ve zarif kadınların geldiği, dondurma, limonata ve moka servisinin Fransızvari olduğu kahvehaneleri Fransa'daki Champs-Élysées'e benzetiyor. Kahvehanenin masalarında her dilden gazeteler duruyor. Kahvehanede tanıştığı yaşlı bir Rus ona bugünün bir kutlama günü olduğunu söylüyor. Büyük bir şenlik var ve prensesin doğum günü kutlanacak. Ramazan ile aynı güne gelmesi ayrı bir şenlik tabii... Zaten her yer şenlik içindeydi diyor Nerval. Bahçelerde orkestralar çalıyor. Bir balo veriliyor. Bu arada dansçıların da erkeklerden oluştuğunu gözlemliyor. Birden müthiş bir gürültü kopuyor ve Tophane'deki

toplara gürüyor. "Gökyüzünden karanlık indikçe, camilerin kubbelelerini belirten, üzerlerinde süslü harflerle yazılmış, eski menkıbeleriyle arabeskler çizen uzun ateş tespihlerinin ortaya çıktığı görülüyordu. Yapıların üzerinde binlerce gemi direği gibi yükselen minareler, narin şerefelerini belirten ışık yüzükleri takmış gibi görünüyorlardı." Zaman ilerledikçe Nerval şaşırtıcı bir şey daha öğreniyor: Kendisine kılavuzluk eden yaşlı adamın Rus Çarıçesi 2. Katerina'nın bir hizmetkârı olduğunu. Sabırla İmparatoriçeye ait öyküleri dinliyor sonra. Sabaha karşı Nerval gecenin harikalarından gözü kamaşmış bir halde arkadaşından ve Boğaz görünüşünden ayrılır. Artık biraz da dervişler tekkesinin çevresinde dolanmasının ve eski İstanbul'u görmesinin zamanı gelmiştir.

ESKİ İSTANBUL: KENTİN TÜRK KESİMİ

Nerval şehrin Türk kesimini görmek için Fransız arkadaşından yardım istiyor. Birlikte Mısır Çarşısı'na gidiyorlar. Ramazan olduğu için dükkânlar kapalı ve ancak bir Ermeni tüccarın yanında yemek yiyebiliyorlar. Nerval tıpkı Mısır'da olduğu gibi şehri iyi tanımak için Türk kesiminde oturmak istiyor ve yasaların buna izin vermediğini öğreniyor. Ama hiç olmazsa Ramazan eğlencelerini görmek istiyor. Türk kesiminde gece bir yabancıya izin verilmediği için Nerval eski Bizans'ın en ilginç kalıntılarında olan Çemberlitaş yakınlarındaki

Yıldız Hanı'na gidiyor ve oradaki İranlılar gibi giyinerek bütün bir Ramazanı kapsayan gece eğlencelerine katılma fırsatı buluyor. Hep birlikte, Fransızların ününü çok iyi bildikleri Karagöz kukla tiyatrosuna gidiyorlar. Bundan sonrası Nerval için hem bir eğlence hem Doğu kültürünün anahtarlarını veren bir gözlem olacaktır. Nerval Karagöz'ü Napoli Müzesi'nde örnekleri görülen Osk Polichinelle'ye benzetir. Karagözden sonra erkeklerin de kadın rolü yaptıkları tiyatroyu izlerler. Müslüman topluluğun yapısı ciddi bir tiyatroya olanak vermez diyor Nerval. Ama yine de zengin kesim evinde tiyatro gösterileri tertip eder, kumpanyalar geldiğinde de tüm saray kadınları için özel olarak temsiller verilir. "Hatta geçenlerde Sultan bir Molière komedisi seyretmek isteyince tercümanlar eşliğinde güzel bir tiyatro sergilendi. Ayrıca devlet erkânı Fransızca ya hakimdi."

"Saray kadınlarına gelince bir bilgindir onlar. Sultanın yakın çevresindeki her hanım özel bir öğrenim görür. Bu hanımların çoğu şair ve ressamdır ve dört duvar arasına kapatılmış sevmeye değer bu varlıkların yeteneğinin ürünü olan manzumelerin Pera'da dilden dile dolaştığına sık sık tanıklık edilir."

Nerval'in dikkatini çeken manzaralardan biri de su satıcılarının toplandığı meydanlardır. "Bu satıcıların tezgâhlarında aranan değişik sularla doldurulmuş bardaklar, kaplar yer alır." "Kostantinopolis'e su

Bozdoğan Kemerinden gelir ve suyun kötü bir tat aldığı su haznelerinde saklanır," diyor Nerval. "Suyun az olması nedeniyle şehirde gerçekten ağzının tadını bilenlerden, su içicilerden oluşan uzman kişiler grubu vardır. Bu dükkânlarda her yörenin suyu vardır ve Sultanın çok sevdiği Nil Suyu İskenderiye'nin Sultana vermek zorunda olduğu verginin bir kısmını oluşturur."

ÜSKÜDAR' A GİDER İKEN...

Kentin Anadolu yakasını da görmek isteyen Nerval Tophane'de iki kürekçili bir sandal bulur. Hava enfestir ve ince, hafif kayık suyu ola-

ğanüstü bir hızla yarıp süzölmeye başlar. "Müslümanların hayvanlara duydukları saygı, Boğaziçi kanalının, masmavi suları üzerinde uçan ya da yüzen ve saraylarla yalıların uzayıp giden görünümünü süsleyen deniz kuşları ile dolu olmasını açıklar." Beşiktaş'ın yeni sarayının önünden geçtikten sonra sultan Mahmud'un kız kardeşi Esmâ Sultan'ın oturmuş olduğu daha eski bir sarayın önünden geçiliyor. Bu saray Türk üslubuyla yapılmış, ince sütunları, sivri damları, altın parmaklıklı koskoca kafesleri ile Nerval'i bir Bin Bir Gece masalının esrarına sürüklüyor.

Üsküdar'da kendisini bir Decamps (18. yy Doğu manzaraları ile ünlenmiş Fransız ressam) tablosu önünde hissediyor şair. "Güneş renkli dükkânlar ve kireç badanalı bembeyaz duvarlar üstüne, her yandan ışık saçan dörtgenler yerleştiriyordu: bitkilerin maviye çalan yeşili, fazla ışıktan yorulmuş gözleri dinlendiriyordu."

Üsküdar halkı İstanbul halkından çok daha koyu Müslümandır ve Asyalı Üsküdar eski Türk geleneklerini korumaktadır der Nerval daha ilk görüşte. Evler, çeşmeler, camiler daha eski bir üslupla inşa edilmiştir gerçekten. Tanzimat giysileri burada hiç görülmez ve yeşil ya da beyaz sarıklar her an karşınıza çıkabilir. Yeni İstanbul'daki tüm sağlık ve temizlik hizmetleri, sokakları çakılla kaplama etkinlikleri, sokak lambaları burada tehlikeli yenilikler olarak görülür. Üsküdar, Avrupa Türkiye'sinin çok geçmeden Hıristiyanların kurbanı olacağına inananların yeridir.

Üsküdar'da şairimiz bir Üsküdar paşasıyla da tanışır ve onun sarayını gözlemlemek fırsatını bulur. Böylece şairimiz bir Asya sarayında taraçalar halinde düzenlenmiş uçsuz bucaksız bahçeleri, uzaktan Bitinya'nın (Marmara ile Batı Karadeniz'in birleştiği coğrafi alan) Olympos'unun masmavi silüetini görür. Her biri bir kadın efendiye ait odaları gezerler sonra. Odaların modern mobilyaları dikkatini çeker, bir yatak da olsa Parisli bir kadının odası olabilir, der. Büyük salondaki sarkaçlı saatin sesinden İtalyan operalarının ezgilerini duyarlar. Halayıklar üst kata yerleştirilmiştir. "Sarayda her şey Avrupalıların yozlaşmış hayal güçleriyle canlandırdıklarından çok daha sade bir biçimde olup bitmekte. Kadın bolluğunun, Türklere göre çok sayıda evlada sahip olmaktan başka amacı yok. Çok güzel ve enerjik olan Kafkas ırkı belirlenmesi güç bir nedenden dolayı oldukça azalmış. Geçen yy'ın savaşları da gerçek Türk halkını zayıf düşürmüştü. Zaman zaman top sesleriyle duyurulan prens ve prenses doğumları da bu konuda Sultanın kendi payına Türk İmparatorluğu nüfusunu artırmaya hevesli olduğunu gösteriyor.

Saraydan çıktıktan sonra Nerval dervişleri de görmek ister. Paşa onları vazgeçirmeye çalışsa da yabancı gezginlerin merakına yenik düşer. Nerval dervişlerin öteki dini kuruluşlardan ayrı olarak daha hoşgörülü olduklarını söylüyor. Halkın onları desteklediğini ve sevdiğini de ifade ediyor. Dervişlere Türk halkının gösterdiği hoşgörü Nerval'i fazlasıyla şaşırtıyor. "Bir derviş kendisine ikram edilirse şarap içebilir. Bir dükkânda gördüğü bir şeyi canı çekerse

satıcı bunu ona verir. Halkın saygısını kazanmış bir dervişin bir kadınla karşılaştığı zaman, hiçbir terbiyesizlik söz konusu olmadan ona yaklaşabileceği kabul edilir. Çünkü onun erdemi herhangi bir şeye sahip olmayı reddetmektir ve her şeyi bir yana bırakmış kimsenin, her şeyi alabileceği gerçeği kabul edilmiştir. Dervişler Mekke'ye gitmek zorunda da değildir. Hatta Eshab-ı Kehf'in köpeği için duydukları saygıya rağmen, öteki bütün Türklere yasaklanmış olsa da dervişler bir köpeğe dokunabilir."

Tekkeye girdiklerinde dervişlerin köpekleri beslediğini görür şair. Akasya ve çınar ağaçlarının bulunduğu avlunun duvarlarında boyalı, alttan desteklenmiş küçük evcikler görür. Bunlar gelip geçen kuşların barınaklarıdır. Dervişlerin dönerek dans etmelerini de izlerler sonra. "Beyaz eteklikler uçuşuyor, keçe külahlı başlar dönüyor, dervişler fırlıdağa

benziyor." "Bu garip davranışlarda şaşılacak bir şey yoktur. Bu dervişler antik çağın yüzyılları boyunca dans etmiş ve haykırılmış Kabeirlerin, Daktyllerin ve Kybele rahiplerinin kesintiye uğramamış geleneğini temsil ediyorlar. Bu hareketler insanı garip bir ruh haline sokuyor ve sevgiyle merhamete gelen tanrı cenneti müjdeleyen rüyalarda kendini gösteriyor." Kayıkla geri dönerken Üsküdar'ın mavimsi dağlarla çizilmiş ufkuna, mezarlığının porsuk ağaçlı ve selvili yollarına bakarken Byron'un mısralarını hatırlar Nerval: "Ey Üsküdar! Bembeyaz evlerin binlerce mezara bakar, ve o mezarların üstünde, paylaşılmamış bir aşka benzeyen sonsuz yas yapraklarına işlemiş, o her zaman yeşil ağaç, o narin ve karanlık servi yükselir."

Elbette ki çok uzun gözlemler ve ince ayrıntılarla, şairane bir bakış ve rüyalar kadar anlamlı bir dille yazılan Doğu seyahatlerini bir derginin sayfalarına sığdırmak imkânsız. Ama diğer seyyahların eserlerinden ayrılan, tarafsız bir gözle bakarken mizahı da gözden kaçırmayan Nerval sadece bu yapıtıyla kalsaydı bile yazın tarihinde çok önemli bir yer alacaktı kuşkusuz. Fransa'ya döndükten sonra yine birçok seyahatler yapar. 1849'da ne yazık ki hastalığı tekrarlar ve bir kriz daha geçirir. 1853 ve 1854 yıllarında sinir krizleri sıklıkla olurken o en güzel eserlerini verir. Sylvie, Petit Chateaux de Boheme, Contes et Faceties... gibi.

Nerval çok hastalandığı dönemlerde en güzel eserlerini vermiştir. Ona hayran olan ve tedavisini üstlenen doktoru Dr. Blanche şöyle yazar: Bağımsız yaratılışı ve yüceliği, en sağlam dostlarından bir şey istemesini engelledi. Bu ruhsal nedenlerin etkisinde akli git gide yoldan çıktı, özellikle deliliğine yüzleşerek baktığı için tedavisi mümkün olmadı." Gerard De Nerval 26 Ocak 1855'te Paris'te Vielle-Lanterne sokağında ölü bulundu. Kötü şöhretli bir meyhanenin parmaklıklarına asılıydı. İntihar ettiği de söylenir. Nerval' in seçkin bir şair olduğunu söylemiştik.

Kaynak: Doğu'da Seyahat. Gerard de Nerval Kazım Taşkent Klasik Yapıtlar.

ŞEHRİNE SÜRGÜN, DENİZE MÜEBBED BALIKÇI...

Bodrum

Haşmetli bir soydan
süren Halikarnas
Balıkçısı Cevad Şakir
Kabağaçlı, soyunu
inkar edercesine yalın
bir ömrün yalvacı
olmuş, kültürden yana
görkemli ancak dalsız
budaksız bir kader bu.

Yazı: Ayşe Kilimci

Haşmetli bir soydan süren Halikarnas Balıkçısı Cevad Şakir Kabağaçlı, soyunu inkar edercesine yalın bir ömrün yalvacı olmuş, kültürden yana görkemli ancak dalsız budaksız bir kader bu. Hüküm giyer ve sürülür, nereye, Bodrum'a. O zamanlar ancak haritada bilinen, geleni gidene az, kıt kanaat bir Bodrum. Gökte bulut, denizde sandal içinde, dilde birkaç lisan, akılda, silmek istediği nice anı, gümbür gümbür, boylu boslu ne çare kadersiz bir balıkçıdır bu, zedeğân soyundan daha esaslı bir nam biçer kendine, Halikarnas'ın Balıkçısı olur...

YILLARDAN İMPARATORLUK SONU, MEKÂNLARDAN GİRİT...

1890'ın Girit'i, Osmanlı'nın sanatçı, komutan, tarihçi, hatta 2. Abdülhamit dönemi sadrazamını bile çıkarmış köklü kömeçli Kabağaçlı ailesinin ilk çocuğu olarak dünyaya merhaba demiş, Cevad Şakir. Bu merhaba hayırlı mı, meşakkatli mi olmuş, orasını bilenler bilir... Ne var ki, hep bir merhabanın izini sürer, son yıllarında İzmir Radyosunda her hafta yaptığı söyleşilerini de gümbür gümbür merhabasıyla açar, "Merhabaaa" diyerek çeker gider... Çekegelir, çekegider Halikarnas Balıkçısı. Parayla ilişkisi olmaz, paranın tutsağı olmaz, varyetten gelir, halk adamı olur, yokluktan, başta kitapları ve donanımlı evladları olmak üzere, büyük bir

varsıllık bırakır, hepimize...

O nasıl ki hepimiz için, Anadolu ve dilimiz, kültür kalıtlarımız için didinir, yaratırsa, Anadolu insanı da, başta Bodrum ahali olmak üzere, onu hısım bilir, bağrına basar. O yüzden hem edebiyatımız hem mavilikler, hâlâ Cevad Şakir tüter...

Babası Girit yüksek komiseri olan Cevad Şakir, beş yaşına kadar orada tasasız bir ömür sürdü, çocuk ömrü tasasızdı, sonrasında bunu misliyle ödedi. Ona böylesi kader biçmişti hayat, neylersiniz? Kendini var eden yok eden olmak yeterince kahırlı değil mi?

DEVAMI »

İstanbul'a taşındığında, aile, Büyükkada mahalle mektebine yazıldı. Girit'te öğrendiği yabancı dilini, özel derslerle pekiştirdi, hazırlığı atlayıp, Robert Kolej'e başladı. Çeviri ve yazılarıyla karikatürleri dergilerde yayımlandı. Tevfik Fikret'in oğlu Haluk'la beraber okuduğu ve en iyi dereceyle bitirdiği Kolej'in ardından Oxford'da okumak üzere İngiltere'ye gönderildi.

Kader yazıcı melekeler Tanrı'nın ona bahsettiği üstün özellikleri kayda geçirirken kıskanmış olsalar gerek, kader yazımı bitince, "derdin tasanın da en çoğu" diyerek mühürleyip imza altına almış olmalı yaratıcı...

Oralarda bir güzel, ne yazık ki fazlaca güzel İtalyan kızıyla evlendi, bir kız evlad sahibi oldu.

Aynı dönem İspanyol bir sevgilisi de olmuş, ondan

Cevat Şakir, yurda donanımlı, yakışıklı, Batılı, yetenekli, esaslı bir genç adam olarak döner, Avrupa'yı ardında bırakıp yeni bir hayata adım atar.. Ondan beklenen, ona yakışan bir hayata, dergiler, düzyazılar, öykü ve çevirileri yayınlanan, ilgiyle karşılanan karikatürler çizen, yaptığı dergi ve kitap kapaklarıyla basınımda kitap kapakçılığını Batıdaki düzeye yükselten kişi olarak bilinmesi, o yıllardadır.

Ülkesine dönmüş, bereketli bir başlangıç yapmıştır hayata, ancak dönüşünden az zaman sonra, nedeni açıklanamayan ve hiç açıklanmayan, kiminin kaza, kiminin kasıt dediği bir ölümden, patlayan tabanca ona düşmüştür, ölüm babasına...

doğan oğlu, henüz bebekken, İspanya iç savaşında ölmüş.

Cevad Şakir, yurda donanımlı, yakışıklı, Batılı, yetenekli, esaslı bir genç adam olarak döner, Avrupa'yı ardında bırakıp yeni bir hayata adım atar.. Ondan beklenen, ona yakışan bir hayata, dergiler, düzyazılar, öykü ve çevirileri yayınlanan, ilgiyle karşılanan karikatürler çizen, yaptığı dergi ve kitap kapaklarıyla basınımda kitap kapakçılığını Batıdaki düzeye yükselten kişi olarak bilinmesi, o yıllardadır.

Evlilik denen hücre hapsi. Balıkçı, koskocaman, rengârenk bir uçurtmaya benzemektedir, çıtalı, güzel kağıtlardan süslü püslü yapılmış, terazisi ilk zamanlarda denk, kuyruğu görkemli, upuzun, ipi sağlam, ama, bir yere kadar, uçurtmanın kulaklarında şıkır şıkır küpeler vardır, ipinden başına bir solukta giden mektup yollanmıştır bu uçurtmaya, kuyruğunda da keskin bir jilet takılıdır, o görkemlin, güzelliğin, pırlıttının içinde, yamacındakileri ufaktan büyükten çizsin dercesine... Sanki...

Ülkesine dönmüş, bereketli bir başlangıç yapmıştır hayata, ancak dönüşünden az zaman sonra, nedeni açıklanamayan ve hiç açıklanmayan, kiminin kaza, kiminin kasıt dediği bir ölümden, patlayan tabanca ona düşmüştür, ölüm babasına...

O günden sonra, bir şarkıyı doğrularcasına yazılır, ömrün hikâyesi: 'Sevda ne yana düşer usta, hasret ne yana? Ölüm, tıpkı şiirdeki hüküm gibi, hep Balıkçı'ya düşecektir, yaşarken tadacağı binbir ölüm... Ama, o, gerek mayası, gerek ona verilen insanlığa hizmet görevi nedeniyle belki de, her ölmekten bin yaşamak çıkartacaktır... Mecburcudur...

On beş yıl hapis cezasının yedi yılını tamamladıktan sonra, verem olur, salıverilir, ancak bu arada, daha tutukluluğunun ilk aylarında, ilk karısı İtalyan Agnese, kızı Mutarra'yı da alarak, çekip gitmiş, aile büyük sarsıntıyı henüz sindirememişken, ömrün yeni bir perdesi açılmıştır, işsiz, parasız, ailesi ve toplum tarafından terk edilmiş, huzurdan çok uzak, hasrete sürgün Cevad Şakir Üsküdar'da bir Rıfai tekkesine devam eden, ancak ne yapsa huzur bulamayan, uyuyamayan, yorgun, mutsuz bir adamdır... Sonradan kader birliği edeceği Zekeriya Sertel'le tanıştığı zaman, hayatı, kendisini uçuracak yeni bir rüzgâra kapılmıştı; Sertel'in sahibi olduğu Resimli Ay Dergisi için 1926'dan sonra deniz hikâyeleriyle tanındı. Konularını Ege ve Akdeniz kıyılarındaki deniz olaylarından aldığı, en ufak ayrıntısına kadar bildiği hür ve asi denizi, kaderleri deniz elinde olan balıkçıları, dalgıçları, süngercileri, gemileri zengin bir terim ve mitologya hazinesinden damıtarak, denize karşı sonsuz bir hayranlıktan gelen şiirli, yer yer aksayan, ama sürükleyip götüren bir anlatımla hikâye ve romana geçirdi.

Yazı ve düşünceleriyle Azra Erhat gibi döneminin önemli aydınlarını etkilemiş bir kişi olarak, çeşitli

O günden sonra, bir şarkıyı doğrularcasına yazılır, ömrün hikâyesi:
“Sevda ne yana düşer usta, hasret ne yana?” Ölüm, tıpkı şiirdeki hüküm
gibi, hep Balıkçı'ya düşecektir, yaşarken tadacağı binbir ölüm...
Ama, o, gerek mayası, gerek ona verilen insanlığa hizmet görevi
nedeniyle belki de, her ölmekten bin yaşamak çıkartacaktır...
Mecburcudur...

dillerden yüz kadar da kitap çevirmiş olan ve kendi eserlerinin sonraki baskıları yapılagelen Balıkçı'ya Kültür Bakanlığı 1971 Devlet Kültür Armağanı verilmiştir.

Geniş bibliyografyası Yeni Yayınlar Dergisinin Ekim 1974 sayısındadır. Bütün Eserleri Bilgi Yayınevi'ndedir.

Ege Kıyılarından (1939)
Merhaba Akdeniz (1947)
Ege'nin Dibi (1952)
Yaşasın Deniz (1954)
Gülen Ada (1957)
Gençlik Denizlerinde (1973)
Parmak Damgası (1986)
Aganta Burina Burinata (1945)
Ötelerin Çocuğu (1956)
Uluç Reis (1962)
Turgut Reis (1966)
Deniz Gurbetçileri (1969)
Deneme kitapları
Anadolu Efsaneleri (1954)
Anadolu Tanrıları (1955)
Mavi Sürgün (Anıları, 1961)
Anadolu'nun Sesi (inceleme, 1971)
Hey Koca Yurt (1972)
Merhaba Anadolu (1980)
Düşün Yazıları (1981)
Altıncı Kıta Akdeniz (1982)
Sonsuzluk Sessiz Büyür (1983)
Çiçeklerin Düğünü (1991)
Ve, okuya okuya tüketemediğimiz o gümbür gümbür MERHABA...

Şehr-i İstanbul'un Tramvaylı Yılları...

Yazı: Ayşe Yetmen

19. Yüzyılın hemen hemen son çeyreğinde İstanbullulara hizmet vermeye başlayan Atlı Tramvaylar ilk olarak, 3 Eylül 1872 yılında Tophane Meydanında görülecekti. O gün için sadece 4 hattı olan Tramvayın Azapkapı-Galata-Tophane-Kaba-taş-Beşiktaş-Ortaköy güzergâhını İngiliz orijinli Dersaadet Tramvay Şirketi işletmeye açmıştı.

Taşıtın etrafında toplanan insanlar o güne kadar hiç görmedikleri bu aracı şaşkın gözlerle temaşa ediyorlardı. İstanbul'un elitleri gibi tenteli arabalara, kupalara, faytonlara binemeyen sıradan insanların da ayakları böylece yerden kesilmiş olacaktı. O günlerde merkezlerin dışında herhangi bir durak söz konusu olmadığından isteyen istediği yerde araçtan inip, binebiliyordu. Köprüler henüz çelik konstrüksiyon olmadığı için de tramvaylar, ancak iki hatta çalışabiliyordu; İstanbul Yakası ve Pera. Tramvaylara koşulan at sayısı hattın düz veya yokuş olmasına göre ayarlanırdı. Bu sayı 1 ile 4 arasında değişiyordu. Azapkapı gibi, kimi yokuş başlarında takviye yapmak için kurulmuş küçük ahırlar bulunurdu. Bunlardan biri, günümüzde giren çıkanın belli olmadığı yerler için hâlâ söylenen "Burası Dingo'nun ahırını mı!" deyişinin geldiği yer olarak bilinen Dingo'nun Ahır'ıydı mesela. Taksim maksemi ile Fransız Konsolosluğu arasındaki bu en işlek ahırın sahibi de Dingo adında bir Rum vatandaşıymızdı.

İstanbul'un Atlı Tramvay Filosu Macaristan ve Avusturya'dan getirtilen 400'ü aşkın atla işletilir, 1 vagonlu atlı tramvaylarda genellikle 2 ya da 4 at kullanılırdı. Azapkapı-Ortaköy gibi yoğun-

luğun çok olduğu güzergâhlarda ikili vagonlar vardı; bunlar da zamanla yerlerini iki katlı vagonlara bırakacak, adları da "Imperial" olacaktı. Ancak, ne yazık ki bu mesut günler, Balkan Harbi nedeniyle çok sayıda ata ihtiyaç duyan Askeriyenin 30 bin altın karşılığı şirketin tüm atlarını satın almasıyla son bulacaktı. Her şerden bir hayır doğar misali, atların olmayışı nedeniyle tramvaydan yoksun kalan İstanbullular, elektrikli tramvayın bu şehir için artık bir lüks değil, zurett olduğunda karar kılacaklar ve bu nedenle de alt yapı çalışmalarını başlatacaklardı. Elektrik fabrikalarının kurulması ve hatlara elektrik verilme işlemi 2 yıl sürecek; 1914'te İstanbullular Elektrikli Tramvaylarına kavuşacaklardı. 2 yıl önce de Galata Köprüsü çelik olarak inşa edildiği için Pera ve İstanbul yakaları arasında kesintisiz bir bağlantı kurulabilecekti. 25 Ocak 1914'te kesilen kurbanlar eşliğinde ilk tramvay Galata Köprüsünden geçerek karşı yakaya ulaşmış, köprü geçişi için ücretlere 1 kuruşluk "Köprü Müruriye Resmi" eklenmişti. İstanbul yakasının en önemli tramvay durağı şüphesiz Beyazıt Meydanıydı. Şehrin çeşitli semtlerine giden tramvayların birçoğu buradan geçirdi. Meydandaki havuzun çevresinden dolanan tramvaylar buraya ayrı bir değer katardı...

Aksaray, Fatih, Beyazıt'tan Harbiye, Maçka ve Kurtuluş'a gelen tramvaylar Beyoğlu'ndan süzülerek Taksim meydanındaki anıtın çevresinden 5 ayrı semte yönelirlerdi. Mecidiyeköy tramvayların ulaştığı son duraktı, çünkü burası İETT Taşıtlar Dairesi'ydi.

Gelelim Eminönü-Bebek hattına: Boğaziçi için çalışan sadece bir hat vardı. Bu hatta yolcuların çokluğu ve güzergâhın düz olması nedeniyle 3 kabinli tramvaylar çalışırdı. Diğer hatlara nazaran çok daha hızlı çalışan bu hatta kimi zaman Şirketi Hayriye vapurları ile tramvayların yarış yaptığı da görülmelere değerdi doğrusu.

Galibi ve mağlubu belli olmayan bu yarışta en belirgin öge, tramvayın çan çanı, vapurun da düdüğüydü. Bazen deniz vatmanlarla oynamaya kalkar kabaran dalgalarıyla özellikle akıntı burnunda onları bir güzel ıslatırdı. Ancak, yine savaşı; 1914'te başlayan I. Cihan Harbi, Balkan Savaşında olduğu gibi bir kez daha Tramvay

Şirketi'nin üstüne kara bulutlar düşürecek. Asker alımları personel eksikliğine sebep olurken, dışardan sipariş edilen alet, edevat ve vagonların da gelememesi, üstüne üstlük, hükümet kararı ile şehre verilen elektriğin de kesilmesi, 8 ay süreyle tramvay seferlerinin durmasına neden olacaktı. Tüm bu kesintilere rağmen, elektrikli tramvay İstanbul'un işgaline de tanıklık edecekti. Cumhuriyet dönemine geldiğinde işletmenin adı İstanbul Tramvay Şirketi olarak değiştirilecek, modernize edilen tramvaylar ve yeni döşe-

nen hatlarıyla İstanbul bir tramvay şehri haline dönüşecekti. İstanbul'un toplu taşımacılıkta ilk sırada tercih ettiği tramvaylar, romanlara konu olacak, Peyami Safa en önemli eserlerinden biri olan "Fatih Harbiye" adlı kitabında iki ayrı dünya insanını biraya getirmeye çalışacaktı: Fatih-Harbiye kitabının 103. Sayfasında; "Ah, insanlar niçin her şeyi anlayamıyorlar? Beş dakika, on dakika, yarım saat kendilerini unutsalar, kendilerini karşılarındakinin yerine koysalar tam onun gibi-fakat hiç eksiksiz ve tam-onun gibi duysalar, her şey ne kadar yerli yerinde olacak. Hayır! İllâ ki ziddiyetler, öfkeler, yanlış anlaşmalar, kıskançlıklar, inatlar, şüpheler, hâkim olmak arzuları... ve 134. sayfasında "Bir aralık etrafına ve insanların yüzlerine baktı. Tramvayda hiç kimse gülümsemiyordu. Hepsinde yük taşıyan insanların yorgunluğu ve bezginliği var. Tramvay onları bir tarafa götürmese, hepsi oldukları yerde senelerce kalacaklarmış gibi ezik ve bitik, hepsinde bir bedbinlik. En küçük sebeplerle kavgaya bahane arıyorlar." Diye insan betimleri yaparken, Batılılaşma akımının insanları bedbahlaştırdığı tezini öne sürüyordu.

1933 yılına gelindiğinde yurdun her yerinde Cumhuriyetin 10. Yıl kutlamalarıyla ilgili hareketlilik yaşanırken İstanbul Tramvay Şirketi'ne de Mustafa Kemal'in "29 Ekim 1933 Pazar günü İstanbul kentinde Şirket'in bütün taşıtları hizmete verilecektir." Mesajı gönderiliyordu.

1930'lı 40'lı yıllar İstanbul şehri için tramvaylı ulaşımın altın yıllarıydı. Aracın Kadıköy yakasına gelişi de 1930'larda gerçekleşiyordu. Bu yakanın tramvayları başlangıçta, Avrupa yakasının ön ve arka taraflarındaki açık sahanlıklarının aksine ortadan sürgülü kapılıyla kapalı taşıtlardı. Moda'nın 20 hat numaralı tramvayının dışındaki, 4 hat numaralı Bostancı, 6 hat numaralı Fenerbahçe, 8 hat numaralı Hasanağa tramvayları kırmızı ve yeşil renk taşıyan 2 vagonlu araçlardı. Kırmızı vagon önde; birinci mevkii, yeşil vagon ise arkada ikinci mevkiiydi. Tek vagonlu Moda tramvayı ise sadece sarı renkliydi. Biletçilerin "Karacaahmet'te incekle var mı" diye seslenişi kahkahalarla karşılanan 12 numaralı Kadıköy-Üsküdar tramvayının güzergâhı ise, Kadıköy-Selimiye-Karacaahmet-Tunusbağı-Ahmediye'den Üsküdar'a kadardı. Üsküdar-Kısıklı arasında çalışan tramvay hattının numarası 11 idi. Çamlıca Tepesine pikniğe gidenlerin kullandıkları 1 nolu Kadıköy-Kısıklı tramvayı,

Selimiye'de makastan ayrılarak Bağlarbaşı'na ulaşırdı. Son durak ise Kısıklı'ydı.

Manzara açısından beyaz köşklerin, yeşil ağaçların arasından uzanan Bostancı-Kadıköy tramvayı yaz aylarında adaya giden yolcuları taşırdı. Yazın Fenerbahçe Bostancı tramvaylarında yanları kırmızı-beyaz tentelerle süslü açık vagonlar kullanılırdı. "Sıfır üç tramvayı" ya da "Son Tramvay". Biri Aksaray, diğeri Şişli deposuna giden yeşil renkli iki tramvay: Durağı olmayan bu tramvayların, nereye gittiği tabelalarında yazmazdı; zaten buna da gerek de yoktu. Müşteriler onların son tramvay olduklarını ve hangi yöne gittiklerini bilirlerdi. Bu taşıtların yolcuları genellikle, müzisyen, salepçi, bozacı, vapur biletçisi-çımacı, vatman-otobüs şoförü gibi geç saatlere kadar çalışan insanlar olurdu. "Sıfır üç tramvayı" yolcusuna göre bazı ayrıcalıklar da

Taksim'de nostaljik tramvay.
Yasak dinlemeyen gençlik tramvayda asılarak yolculuk etmekten keyif alıyordu.

Son seferin hüznünü paylaşanlar. Tramvay idaresinin hisse senedi. Tramvay bekleyen şık hanımlar.

yaşardı kimi zaman. Yorgun müzisyenlerin hafif dokunuşlarla çaldıkları darbuka, klarnet melodileriyle şenlenilir, soğuk kış gecelerinde, salepçinin sıcak bir bardak salebi ya da bozacinın bol leblebili bir fincan bozasıyla ağızlar tatlanırdı. "Son Tramvay" a kural yoktu; bütün yollar onundu. İsteddiği yerde durur, istediği yerde makas değiştirir. Yolcu seçmez kendine el edeni içeriye buyur ederdi. Bu özgür tramvayın vatmanları için gece her zaman zevkli geçmez bazen de zor anlar yaşatan müşterilerle uğraşmak zorunda kalırlardı. Bu tramvayların kalkış yeri Sirkeci Garının karşısında Babiali'ye tırmanan yokuşun hemen başındaydı.

Tramvay çalışanlarının bazılarının adları da bir başkaydı hani. Mesela, atlı tramvaylarda ellerinde nefir denilen borazan ile tramvayın önünde koşarak "varda, varda" diye bağırarak, vardacılar; bunlar, iyi koşan soluğu güçlü, tulumbacı, kabadayı gibi kişilerden seçilir, atlı tramvaya yol açarlardı. Varda sözcüğü, İtalyanca "Yol verin, savulun, çekilin" anlamına gelen "guarda"nın Türkçe söyleniş haliydi. Vardacıların en önemli mahareti atlardan hızlı koşmalarıydı. Ödenek sıkıntısı nedeniyle zamanla bu insanların görevlerine son verilerek, atların boynuna çingiraklar takıldı.

Halk arasında okuma yazmanın daha da düşük olduğu yıllardı o vakitler. Bu nedenle tramvayların hat tabelaları ayırt edilebilmeleri için renklendirilmişti. Mesela, Maçka-Tünel mavi-bordoyken, Kurtuluş-Tünel sarı-bordoydu. Tramvaylarda herkes içeride seyahat etmezdi. Her ne kadar taşıtın sağında ve solunda "asılmak memnudur" yazısı olsa da bu uyarıya bazıları itibar etmez, tramvayın dışında bir yerlerine tutunarak salkım saçak bedava se-

yahat etmeyi tercih ederlerdi. O günlerden yadigâr, "Asılma depoya gider" deyişi, aracın üstünde yazan yere değil de, tramvay deposuna gittiğini göstermek için "depoya gider" levhasından ilham alınarak, "boşa gidecek tutumlar için" söylenegelmiştir. Şimdilerde ise bilindiği gibi, böyle durumlarda araçların alın tahtasında elektronik olarak "SERVİS DIŞI" yazmakta, onlara asılmak ne mümkün yanına bile yaklaşılammaktadır.

Tramvay ve Tünel İşletmeleri 1939'da millileştirilerek İETT kurumuna devir edilmişti. 1950'lere gelindiğinde kara yolu taşımacılığı teşvik edilirken, 1956'da tramvayların köprüden geçişi yasaklandı. 1958'de İstiklal Caddesi'nde raylar sökülüp tünel hattı iptal edildi. Eminönü-Bebek hattı Dolmabahçe'ye çekilirken, Topkapı ve Yedikule'den gelen hatlar Aksaray'a kadar sökülerek iptal edildi. 1960'ta Avrupa yakasında 16 hat kalmıştı.

1961'de son sefer yapıldı. Tramvaylar 1914'te ilk defa geçtikleri Galata Köprüsü üzerinden geçirilerek, Sirkeci-Harem Vapur İskelesinde yeni çalışacak yerleri olan Kadıköy'e gönderilmek üzere sıraya girdiler. İstanbul Anadolu yakasında ancak 5 yıl süreyle görev yapacak tramvaylar 14 Kasım 1966'da İstanbullulara veda edeceklerdi.

Tramvayların Anadolu yakasına nakliyle 1 Nisan 1955 yılında bu yakada hizmete başlayan İETT Taşıt Müzesi basında şu haberi yayınlamıştı: KUŞDİLİ TRAMVAY DEPOSU (1955-56) Kadıköy, Üsküdar ve havalisi tramvaylarının idaremize devri ve buradaki münakale hizmetinin idaremiz tarafından görülmeye başlanması üzerine, bu havalide gerekli tesislerin kurulmasına zaruret hasıl olmuştur. Bu maksatla Bağlarbaşı'nda mevcut tramvay deposu

genişletilmiş, buraya bazı tesisler ilâvesiyle tramvay ve otobüslerin bakım ve revizyon içlerinin sür'atle yapılması sağlanmıştır. Fakat bununla da yetinilmemiş, Kadıköy'ünde Kuşdili'nde yeni bir depo ve garaj inşa olunmuş ve hizmete konulmuştur. O şebekede servise konulan otobüs ve tramvayların bakım ve muhafazasını temin eden bu depo, aynı zamanda işçilerimize ait çeşitli sosyal tesisleri de ihtiva etmektedir. Bu şebekeyi takviye maksadiyle İstanbul cihetinden Anadolu yakasına geçirilen tramvayların tamamen servise konmalarını temin etmek üzere Bağlarbaşı deposunda ayrıca 800 ve 400 KW. takatinde iki komütatris tesis edilecektir.

Aslında adı; "Taşıt Müzesi" olarak kabul edilse de, içinde ağırlıklı olarak eski tramvay araçlarının sergilenmekte olduğu bu müzenin bahçesinde küçük bir tramvay gezisi bile yapılabiliyordu. Müzede İETT otobüsleriyle ilgili olarak sadece bilet örnekleri, toplu taşımaya ait haritalar yer almaktaydı. Uzun yıllar kullanılan renkli tramvay hat tabelalarından birer örnek müzenin tavanından tellere asılarak sergilenmekteydi.

Mülkiyeti İstanbul Büyük Şehir Belediyesinin olan bu tesisin bir bölümü daha sonra itfaiyeye tahsis edilecek, 1981-1982 yılında ise hizmeti tümüyle durdurulacaktı.

Uzunca bir süre çürümeye terk edilen tramvaylar, nostalji tramvayı adı altında, 80'li yılların sonunda trafiğe kapatılıp, yeniden düzenlenen İstiklal Caddesi'nde 1992 yılında, Tünel- Taksim hattı adıyla devreye sokuluyordu. Aynı yıl düzenlenen bir protokolle, 1 adet tramvay (yolcu, vatman ve mankenleriyle birlikte) 30 metrelik orijinal rayı ile beraber, emaneten o tarihte Hasköy, Lengerhane binasında kurulan Rahmi Koç Sanayi Müzesi'ne veriliyordu. 1 Kasım 2003 tarihinde de 10 istasyonlu 2,6 km'lik Kadıköy Moda hattı hizmete girdi. Turunu 205 dakikada tamamlayan bu nostaljik tramvayın güzergâhı: Kadıköy Meydanından, özel otobüs yolu ve Bahariye Caddesini izleyerek Moda Caddesi üzerinden tekrar Kadıköy Meydanıdır.

Kaynaklar: Canerhan Tipi 2011 internet sunumundan, Vikipedi ilgili maddesinden, İSAP yitirilmiş değerlerimiz internet sitesinden, İETT Taşıt Müzesi internet sitesinden, İETT Taşıt Müzesi İbrahim Kutoğlu internet sunumundan yararlanılmıştır.

Görsel Kaynak: Tramvay İstanbul'da Çelik Gülersoy.

**MANOLYA BİR ÇİÇEK Mİ
YOKSA BİR ŐİR MİDİR
SEVENLER BİLİR...**

Yazı: Sevda Kaynar

Her çiçeği kokladım, manolya koklamadım,
Oysa ben, her anımda manolyayı özlerim,
Geç geldi şairliğim, ben onu saklamadım,
O içime gizlidir, ona açık ellerim;
Her çiçeği kokladım, manolya koklamadım.

Koklanmamış olması bile şairlere hüznü veren manolya, gerçekten kendisine âşık olunacak kadar güzel bir çiçektir. Hepimiz onu biliriz, tanırız, dilimizde yer eden şarkılarını hatırlarız da nasıl ve nereden geldiğini, hangi topraklarda yetiştiğini ancak bu konuda uzman olanlarımız bilir. Peki manolya nasıl bir çiçektir? Gelin çiçeğinden ağacına, manolya familyasının güzellik dünyasına kısa bir göz atalım: Manolya, manolyagiller (Magnoliaceae) familyasından Magnolia cinsini oluşturan her dem yeşil ve yaprak döken odunsu bitki türlerinin ortak adıdır. Manolyanın Missisipi ve Luzyana'nın resmi devlet çiçeği olduğunu kaç kişi bilir acaba...

Manolya bolluğu nedeniyle Missisipi'ye manolya devleti de denir. Biyolojik açıdan incelendiğinde manolya şu özellikleri taşır: Saçak kök yapısına sahiptir. Çok kalın değildir. Genç sürgünler, tomurcuk ve agregat meyve pas rengi tüylerle sık bir biçimde örtülmüştür. Çok çatlaklı değildir. Yaşlandıkça çatlaklar oluşur. Kahverengidir. Ucu küt ya da hafif sivri, dip tarafı kama şeklinde sonuçlanır.

Manolya türlerinin doğal alanı oldukça dardır. Kuzey Amerika'nın doğusu, Orta Amerika, Batı Hindistan ve de Doğu ve Güney Doğu Asya'yı sayabiliriz.

Bugün manolyanın pek çok türü ve herhangi bir zamanda artırılan miktarı, Kuzey Amerika'nın büyük bir kısmında, Avrupa, Avustralya ve Yeni Zelanda'da süs ağacı olarak bulunabilir.

Manolya, ismini Fransız botanikçi Pierre Magnol'dan alır. Âşıklara, ilaçlara hastalıklara ismini veren bilim adamlarından sonra biyolojide de bir çiçeğe isim babalığı etmek zarif bir rastlantı olsa gerek.

Manolya bilinen en eski çiçeklerden biridir. Arıların yayılıp görünmesinden önce, çiçekler tozlaşmayı kın kanatlı böcekleri teşvik ederek sağlıyordu. M.acuminata'nın 20 milyon yıl öncesine tarihli fosilleşmiş türü bulunduğunu da biliyoruz..

Manolyanın sayılamayacak kadar çok türü vardır. İşte bunlardan bazıları:

Çin her dem yeşil manolyası (Magnolia delavayi)

Fraser manolyası (Magnolia fraseri)

Top manolya (Magnolia globosa)

Büyük çiçekli manolya (Magnolia grandiflora)

Guatemala manolyası (Magnolia guatemalensis)

Magnolia lenticellata

Büyük yapraklı manolya (Magnolia macrophylla)

Ashe manolyası (Magnolia macrophylla subsp. ashei)

Meksika büyük yapraklı manolyası (Magnolia macrophylla subsp. dealbata)

Magnolia nitida

Japon büyük yapraklı manolyası (Magnolia obovata)

Houpu manolyası (Magnolia officinalis)

Siebold manolyası (Magnolia sieboldii)

Şemsiye manolya (Magnolia tripetala)

Magnolia virginiana

Wilson manolyası (Magnolia wilsonii)

Hıyar ağacı (Magnolia acuminata)

Magnolia amoena

Magnolia biondii

Campbell manolyası (Magnolia campbellii)

Magnolia cylindrica

Dawson manolyası (Magnolia dawsoniana)

Yulan manolyası (Magnolia denudata)

Kobushi manolyası (Magnolia kobus)

Mulan manolyası (Magnolia liliiflora)

Sögüt yapraklı manolya (Magnolia salicifolia)

Sargent manolyası (Magnolia sargentiana)

Sprenger manolyası (Magnolia sprengeri)

Yıldız manolya (Magnolia stellata)

Magnolia zenii

Magnolia hodgsonii

Manolya saray lalesi mangolia x soulangiana soul.

Magnolia stella maksim.

MANOLYA AĞACI...

Magnoliaceae (Manolyagiller) familyasının Magnolia cinsinin 160 türü var. Bizde eskiden beri en iyi tanınmış Magnolia grandiflora türü, parlak yeşil yaprakları kışın dökülmeden, kocaman çiçekleri muhteşem güzel kokan bir ağaçtır. Bu ağaçlar genelde 12 metreye kadar yükselir. Yerini severse, iklim de uygunsa 28 metreye kadar büyür. Nadiren 35 metreyi geçebilirler.

Normalde manolya ağacı piramit şeklinde gelişir. En alt dallar epeyce uzun şekilde çevreye yayılır. Yukarı doğru yan dallar derece derece kısadır. Sıcak bölgelerin verimsiz topraklarında ise büyük çalı şeklinde gelişir. Manolya kış soğuklarına -23 dereceye kadar dayanır. Birçok ilimizin iklimi manolya yetiştirmeye uygundur bu nedenle... Yalnız, genç fidanların ilk iki yıl kışın don olaylarına karşı iyi korunmaya ihtiyacı vardır. (İstanbul ve İzmir'de bile).

Manolya ağacı bir yere dikildikten birkaç yıl sonra pek fazla bakım istemez. Ama bir manolya ağacı diktiyseniz en çok ilk yıllarda manolyanızın bakımına dikkat etmelisiniz. Bahçeniz de manolya dikimine uygun olmalı. Sürekli rüzgâr ve güneş alabilen bir bahçeniz yoksa yapraklarda hastalıklar olur fazla yaşayamaz. Orta halli topraklara uyum sağlar. Toprağın ph derecesi 6-8 arasındaki değerlerde olmalı. Hafif asitli, nötr ve hafif alkalimli topraklarda sorun olmaz. Eğer toprak ağır alkalimli ise manolya dikilecek yerde açılan çukurdan alınan toprak yarısından fazla oranda kompost (organik maddelerin kontrollü bir biçimde biyolojik bir süreçten geçtikten sonra koyu, kolayca ufalanan, toprak gibi kokan bir forma dönüşmeleri ile elde edilen materyale kompost denir) ve leonardit (organik gübre) karıştırılsa iyi olur. Ağır asitli topraklara ise manolya fidanlarını dikmeden önce taneli tarım kireci karıştırmalısınız.

Çiçeklenme dönemi genelde yaz ortasıdır. Her yıl zamanı birkaç hafta değişebilir. İlkbahardaki hava şartları manolyaların çiçeklenme zamanını belirler. Çiçekler yemek tabağı kadar büyük, yalınkat, rengi beyaz olup iyice açılınca krem rengine döner.

Dünyanın en güzel çiçek kokularından biri manolya kokusudur. Manolya ağacının yaprakları büyük, cilalı gibi pırıl pırıl parlak gösterişli olup kışın ağır donlar olmazsa yapraklarını dökmez. Sonbaharda ve kış başında en eski yapraklardan bir kısmı dökülür. İlkbaharda yeni yapraklar gelişirken eski yapraklardan yine dökülenler olur. Kış güneşi duruma göre yapraklara dondurucu soğuktan daha fazla zarar verebilir. Kışın yaprakları dökülürse öldü sanmayın. İlkbaharda tekrar yeşerir.

Elbette manolya yetiştirmek isteyenler için sınırlı bu bilgiler. Ama daha fazlasını öğrenip bu muhteşem bitkiyi yetiştirmek istiyorsanız zahmete değer...

Şiirlere, şarkılara ilham verdi demiştik manolya için... Kim unutabilir Zeki Müren'in ünlü şarkısını: Koklamaya kıyamam; benim güzel manolyam...

Şiirde, şarkıda sevilen insanın yerini almak çiçeklerden başka neye nasip olur ki zaten...

